

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 27.

Onsdagen den 13 mars, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Föredrogs särskilda utskottets utlåtande, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst jämte i ärendet väckta motioner.

Ang. krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst..

Därvid yttrade:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Thorsson: Herr talman! Det nu föreliggande förslaget innebär en avsevärd ökning i statsbudgeten. Kungl. Maj:ts förslag avsåg att till krigstidstillägg och krigstidshjälp anslå omkring 75 miljoner kronor. Efter utskottsbehandlingen har denna summa ökats med omkring 26 miljoner kronor, och hela anslaget uppgår nu till något över 102 miljoner kronor. Det är ju ganska naturligt, att vid behandlingen av en fråga som denna, där det gäller så stora anslagskrav på statsverket, man måste bedöma denna statsutgift även mot bakgrunden av statsutgifterna i allmänhet.

Det har under den förda diskussionen i pressen och å möten om innehållet i den kungl. propositionen särskilt från stats tjänarne riktats anmärkning emot, att Kungl. Maj:t vid behandlingen av detta ärende icke tagit vederbörlig hänsyn till deras berättigade intressen. Jag vill emellertid betona här, liksom jag gjorde i första kammaren i dag, att Kungl. Maj:t icke haft fullständigt fria händer vid prövningen av detta ärende. Kungl. Maj:t måste även se till, att det fanns möjlighet att anskaffa medel för tillgodoseende av även andra intressen, som kunde vara lika berättigade som detta. Det är ju så, att för varje dag som går yppar det sig en allt större och större arbetslöshet. Denna medför av helt naturliga skäl avsevärda nya krav på statsbudgeten. Vi veta ju icke, huru länge det kan lyckas att hålla vissa industrier i gång, och när dessa få nedläggas sin verksamhet, går det icke att lämna dessa arbetarmassor åt sitt öde, utan samhället har en plikt även emot dem. Med skyldig hänsyn

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.

(Forts.)

här till har Kungl. Maj:t fått lov att avväga bidraget till dem, som, även om de ha det bekymmersamt i dessa tider, dock ha en säkrare ställning än många av sina medmänniskor och ha en genom pensionsförhållandena bättre trygghad ålderdom.

Emellertid är det klart, att om riksdagen vill påtaga sig den ökningen av utgifterna, som innebäres i utskottets nu föreliggande förslag, så har regeringen ingen som helst anledning att motsätta sig detta, utan hälsar beslutet med tillfredsställelse, under förutsättning att riksdagen också vill taga konsekvenserna av detta, så att arbetslöshetsanslag och andra sådana anslag, som framkallas av dyrtiden, också mötas av förstående från riksdagens sida.

För innevarande års budget lär det icke vara någon större svårighet att skaffa de medel, som betingas av den av utskottet föreslagna ökningen. Men det är oriktigt att bedöma denna fråga endast mot bakgrunden av den tilläggsbudget, som berör innevarande år. Vi måste bedöma den mot bakgrunden av även nästa års budget, och jag skulle vilja säga även 1920 års budget, emedan det skulle vara en oförnuftig politik att i år medgiva en ökning i statstjänarnes inkomster, som man icke under de närmaste två åren skulle anse sig kunna fullfölja. Ty även om kriget skulle sluta inom detta år, så är det ganska naturligt, att under några år framåt efter detta krig komma vi icke tillbaka till sådana normala förhållanden, att det kommer att bli något avkall på de anslagskrav, som nu framträtt i den föreliggande frågan.

Med det ansvar jag nu har anser jag det vara min skyldighet att fästa vederbörandes uppmärksamhet på detta sakförhållande.

Otvivelaktigt komma vi att gå till mötes synnerligen stora krav på sta'skassan under den närmaste tiden. Deras tillgodoseende föra med sig nya skattebördor, antingen dessa skola uttagas i form av nya pålagor eller i form av skärpning av redan utgående skatter.

Jag har trots det vara riktigt att anföra detta, därför att trots det att det förslag, som regeringen framlagt, ju faktiskt innebär mer än en fördubbling av det anslag, som gavs för 1917, så har det varit utsatt för en mycket skarp kritik från mängdet håll. Och för att i någon mån förklara varför regeringen har ansett sig från sina utgångspunkter vara tvungen att stanna vid det belopp, som föreligger i propositionen, har jag ansett det vara nödigt att säga dessa ord, på det att ingen skall tro, att det varit mindre god vilja från regeringens sida, som har varit utslagsgivande vid bedömandet av huru man skulle avväga detta ekonomiska spörsmål.

Jag vill slutligen än en gång förklara, att regeringen naturligtvis hälsar med tillfredsställelse, om riksdagen vill antaga det förslag, som föreligger från utskottets sida, men jag vill inskräpa, att det icke kan antagas, utan att det medför förpliktelser mot en stor grupp samhällsmedborgare, som äro sämre ställda än de, vilkas avlöningsvillkor vi nu här ha att behandla.

Herr Bär g i Katrineholm: Herr talman, mina herrar! Då nu genom det förhållandet att utskottets ordförande är bunden av

sin ställning som talman, skall jag be att få säga några ord, därför att jag har deltagit i utskottets arbete.

*Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
af befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.*

(Forts.)

Jag vill först uttrycka min tacksamhet, för att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet var så skonsam i sitt uttalande gentemot utskottets förfarande i den här frågan. Jag vill betygga, att utskottet icke varit okänsligt för de synpunkter, som av herr statsrådet framförts här. Det visar ju bland annat vad utskottet i betänkandet på sidan 40 säger just om den saken. Jag tillåter mig att här upprepa de ord utskottet där anför: »Även om statens finanser för närvarande äro goda, måste detta förhållande till väsentlig del tillskrivas den omständigheten, att statsverkets skatteinkomster, särskilt på grund av krigskonjunkturskatten, flödat långt rikligare än man förut haft anledning antaga. Men icke blott vissa av statens inkomster, utan även dess utgifter, hava under kristiden ökats, de senare kanske i än raskare tempo än de förra. Man måste vid dyrtidstilläggets bestämmande ovillkorligen taga hänsyn därtill, att den stora inkomstkälla, som representeras av krigskonjunkturskatten, under de närmaste åren efter all sannolikhet kommer att inbringa långt mindre belopp än för närvarande. Handel och sjöfart lida av tryckta konjunkturer, industrien hotas inom den närmaste tiden av arbetsbrist i följd av otillräcklig tillgång på råvaror. Härtill kommer, att statens prisreglerande verksamhet alljämt kräver oerhörda summor. Tager man allt detta och de osäkra politiska förhållandena i betraktande, så kan det icke nekas, att ställningen manar till särskild varsamhet beträffande statens utgifter.»

Man skulle kunna säga, att de slutsatser utskottet likväl kommit till efter detta resonemang äro några helt andra, eftersom Kungl. Maj:ts förslag ifråga om kostnaderna så betydligt överskridits genom utskottets förslag. Men det har för utskottet stått såsom alldeles klart, att statens förpliktelser gentemot sina egna tjänstehavare likväl äro sådana, att det nödvändigt krävdes, att man gick något längre, än vad Kungl. Maj:t i propositionen föreslagit. Visserligen är det ju så, som herr statsrådet sade, att dessa tjänstehavare ha den säkra brödbiten, men med de ohyggliga prisstegringar som ägt rum är det oftast på det sättet, att statstjänsten icke nu som förr betraktas som något så särdeles eftersträfvansvärt, utan kanske snarare tvärtom. Man har ju försport särskilt bland de lägre tjänstehavarna, att den s. k. flykten från fanorna icke är så sällan förekommande. Och de synpunkter, som herr statsrådet själv i sitt uttalande till statsrådsprotokollet anför, ha för utskottet varit i viss mån också avgörande, nämligen att staten kräver sådana kvalifikationer av sina tjänstehavare, att det icke gärna går an att genom alltför stor njuggighet orsaka, att den allmänna nivån sjunker alltför mycket.

Utom detta ha givetvis de rent humanitära synpunkterna mot personalen gjort sig starkt gällande, och jag får lov att säga, att utskottet varit i tillfälle att få synnerligen rikliga påminnelser om dessa genom de framställningar i otal, som kommit utskottet till-

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.

(Forts.)

handa under denna tid. Utskottet uppräknar en hel del sådana framställningar, och det är dock bara en liten del av vad som anförts från personalen. Jag vill också i det sammanhanget säga, att jag tror, att det är icke efter en på förhand organiserad plan, som dessa önskemål framförts, utan deras olikhet och variationer visa, att de äro spontant framsprungna ur ett bakom liggande stort behov.

När nu staten likaväl som det allmänna i övrigt ställer — och jag tycker med skäl — stora krav på de enskilda, på enskilda industriidkare och arbetsgivare gentemot dessas arbetare, så är det också en oeftergivlig skyldighet för staten själv att se till, att dess egna tjänstehavare i görligaste grad bli hållna skadeslösa under den ohyggliga tid vi nu leva i.

Dessa synpunkter ha för utskottet varit så avgörande, att man vågat sig på en så betydande utökning av de kostnader, som redan den kungl. propositionen innehöll förslag om.

Jag vill också säga några ord med anledning av de olika åsikter, som kunna göra sig gällande angående det sätt, på vilket utökningen av kostnadsbeloppet här fördelats på de olika tjänstehavarklasserna. Det tjänar ingenting till att sticka under stol med — och utskottsbetänkandet vittnar också noggsamt därom — att det är icke den ena åskådningsriktningen, om man nu skall tala om endast två sådana här, som fått sin vilja igenom. Det kommer nämligen till synes i betänkandet, och i övrigt bör det ju vara klart, att man har så att säga dragits en liten smula från olika håll, huruvida ökningen av kostnaderna här skulle i väsentligare grad tillfalla de bättre eller de lägre avlönade tjänstehavarklasserna. Men i den där dragkampen, som icke varit alltför hård — en gemensam strävan har legat bakom det hela att göra det bästa möjliga — har likväl ett framstått som det yttersta önskemålet, och det är, att utskottet skulle komma till enighet och icke komma fram med ett av reservationer söndertrasat betänkande, vars öde man icke var så säker på, när det kom till kamrarna. Det har gjorts, att dessa olika åskådningsriktningar fått skruva på sig rätt betydligt, och man har fått mötas på en linje, där säkerligen varken den ene eller den andre ansett, att hans speciella åsikter fått precis vad han önskat men i varje fall så pass mycket, att man kunnat foga sig i ett enhetligt betänkande.

Jag anser, att man bör noggsamt markera detta, därför att när man nu från tjänstehavarhåll kommer att bedöma den ena eller den andra gruppens ställning, så bör man komma ihåg det, att för att nå fram till denna eniga ståndpunkt ha givetvis rätt så betydande principiella medgivanden fått lov att göras.

Jag skall, herr talman, med några få ord visa på de mest betydande förändringar, som utskottet föreslagit i Kungl. Maj:ts proposition.

Vi ha då först § 1, där utskottet föreslagit procentsatsens höjning från av Kungl. Maj:t föreslagna 30 % till 33 $\frac{1}{3}$ %. Detta har beräknats betinga en ökning i Kungl. Maj:ts förslag av cirka

4 miljoner kronor. Dessutom är det ju föreslaget, att »grundplåten» skall ökas från av Kungl. Maj:t föreslagna 200 kronor till 365 kronor. Denna ökning betingar den avsevärda summan av icke mindre än 16 miljoner kronor, beroende på det oerhört stora antal tjänstehavare det här berör. Dessutom är det ju föreslaget, att maximibeloppet skall höjas från av Kungl. Maj:t föreslagna 1,700 kronor till 2,007 kronor 50 öre — en något underlig summa, som får sin förklaring därav, att den är avvägd så att den skall passa till jämnt 5 kronor 50 öre om dagen. Denna förbättring är beräknad att betinga en kostnad av cirka 500,000 kronor. Dessutom har man ju utvidgat förslaget, så att rätten att få del av grundplåten skall omfatta även marinens underofficerskorpraler, och den utvidgningen är beräknad att kosta 350,000 kronor. I övrigt ha ju förbättringar föreslagits i fråga om telegrafkommissariernas utvidgade rätt att räkna krigstidstillägg på uppboordsprovision, liksom utsträckt rätt för en del tjänstehavare att räkna krigstidstillägg på beklädnadsersättning.

I och med dessa utvidgningar ha en hel del av motionärernas önskemål också tillmötesgåtts i större eller mindre grad.

Jag vill, herr talman, också säga något med anledning av § 7, som varit mycket omdiskuterad såväl i år som förra året. Redan förra året hade man vissa betänkligheter mot den formulering, som denna paragraf fick. Den avser ju den personal, som icke är ordinarie och vilken personals krigstidstillägg man lade i händerna på vederbörande myndigheter. Utskottet uttalade sig den gången rätt så kraftigt. Det uttalade kraftigt den meningen, att dessa myndigheter skulle tillse att denna personals rätt blir tillgodosedd på sådant sätt, att personalen icke skulle få giltigt skäl till missnöje. Det visade sig tyvärr, att dessa utskottets meningar, som sedan av riksdagen antogos, icke voro till fyllest, utan det har nog förekommit åtskilliga fall, där personalen haft fullt berättigade skäl till klagomål. I åtskilliga fall ha nog dessa klagomål länt till rättelser, men jag är icke alldeles övertygad om att icke åtskilliga oegentligheter fått kvarstå.

Nu har man försökt från olika håll att åstadkomma en skärping av denna paragraf, så att personalens rätt bleve mera tryggad. Men det visar sig vara synnerligen svårt att komma till rätta med det problemet på ett effektivt sätt. Utskottet har i detta syfte likväl inskränkt sig till att citera och ytterligare betona, vad fjelårets utskott uttalade, nämligen att utskottet uttalar »sin bestämda förvissning, att den vidsträckta befogenhet, som paragrafen giver myndigheterna, skall av dessa brukas på ett sådant sätt, att befattningshavarna i fråga icke må finna giltig anledning till missnöje». Dessutom har utskottet sökt få fram skärpa i själva lagtexten i någon mån. Man har nämligen på första raden i § 7 utbytt ordet »må», ifråga om myndigheternas skyldighet att tillgodose dessa befattningshavare, mot ordet »skall». Det torde väl alltid ha någon verkan.

I § 9, som angår krigstidshjälpen, har utskottet icke vågat sig på att föreslå några utökningar ifråga om själva beloppen. Man kom

Ang. krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst.

(Forts.)

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)

ju till klarhet om att de förbättringar som äro föreslagna i § 1, tillsammans med några andra jämkningar orsakade så stor kostnadsökning, att man icke vågade fortsätta på den vägen längre, ehuru utskottet gärna skulle ha sett sig i stånd till att även där öka beloppen något, likaväl som att sträcka sig något högre på inkomstskalan ifråga om rätt till denna krigstidshjälp. Men har icke detta låtit sig göra, har likväl utskottet företagit en del förbättringar, vilka i och för sig kanske icke äro så stora men som för den enskilde kunna vara nog så betydelsefulla. Således föreslår utskottet, att krigstidshjälp jämväl skall kunna utgå för husföreståndarinna hos änking med barn under 15 år. I övrigt har utskottet föreslagit, att den begränsning av barnantalet till fem, som Kungl. Maj:t föreslagit, skulle bortfalla. Likaså har man avprutat en del på den anställningstid, som Kungl. Maj:t föreslog skulle ha föregått anställningen under innevarande år, och ävenså har det föreslagits, att sjukdomstid icke skall orsaka någon som helst minskning eller förlust av krigstidshjälp.

Vidare har man här inrymt furirer och korpraler och genom att tillerkänna dem ett särskilt tillägg sökt hålla dem skadeslösa för att de gå miste om den s. k. grundplåten, som omnämnes i § 1. Dessa förbättringar i fråga om krigstidshjälpen beräknas av utskottet komma att öka kostnaderna med ytterligare 4 miljoner kronor.

Dessutom hava ytterligare några detaljändringar åstadkommits här. Jag vill i detta sammanhang fästa kammarens uppmärksamhet på, att det är klart, att när det rör sig om en statstjänarekår, vars antal säkert överstiger 100,000 personer, med så olika anställningsvillkor, kan man genom att fastslå generella bestämmelser för alla givetvis skapa konsekvenser som icke äro i allo önskvärda, men att undgå något dylikt och få fullständig, hårfin rättvisa i alla detaljer är naturligtvis omöjligt, särskilt då det gäller en sådan provisorisk lägstiftning som det här är fråga om.

Till sist vill jag hava sagt, att även om icke alla motionärer hava fått sina samtliga önskemål tillgodosedda av skäl som utskottet anfört och herr statsrådet vidrört, är jag alldeles viss om, att med litet god vilja bör man kunna förstå, varför man icke kan gå längre. Jag tror också, att det icke heller bör vara svårt för statstjänarna att förstå den goda viljan både hos Kungl. Maj:t och hos utskottet som behandlat frågan, och jag tycker, att när man ser på det resultat som här föreligger, förutsatt att andra kammaren liksom första kammaren godkänner förslaget, bör man hava rätt att hoppas, att statstjänarna skola i stor utsträckning hälsa det föreliggande utskottets förslag med glädje och tillfredsställelse, och jag är övertygad om, att i många hem, där nöden står för dörren, skall man med stor glädje avvakta den hjälp som här kommer att beredas dem.

Jag vill till sist uttala ett önskemål, att vederbörande myndigheter göra vad på dem ankommer för att påskynda utbetalningen av dessa medel, sedan riksdagen fattat sitt beslut.

I övrigt vill jag endast yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Björck: Herr talman, mina herrar! Till en början må

det vara mig tillåtet att i egenskap av statstjänsteman ansluta mig till de ord, som den siste ärade talaren nysst yttrade, då han förväntade, att det förslag som nu föreligger till behandling skulle väcka glädje och tillfredsställelse hos dem det här gäller. Jag är ganska förvissad om att tillfredsställelsen är mycket stor i vida kretsar över det tillmötesgående, som från utskottets sida har kommit statstjänstemännen till del.

Ang. krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst.

(Forts.)

För övrigt skall jag be att få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk ett ögonblick för att påvisa ett förbiseende, som Kungl. Maj:t och utskottet ha låtit komma sig till last och som utan tvivel, efter vad jag har mig bekant, berott på att vederbörande förhållanden icke tillräckligt klarlagts vid ärendets behandling. Det står i § 1 mom. 3, att var och en till krigstidstillägg enligt mom. 1 berättigad befattningshavare som vid årets början innehade stadigvarande anställning äger att uppbära ett krigstidstillägg med 365 kronor. Nu förhåller det sig så, att det finns en grupp befattningshavare, visserligen en ganska liten grupp, som på grund av detta stadgandes formulering kan misstänkas bli berövad den s. k. grundplåten. Det är en grupp av extralärare vid de allmänna läroverken och andra därmed jämförliga läroanstalter, som hava fått sitt förordnande för vårterminen i början av januari månad och vilka följaktligen icke med säkerhet kunna sägas vid årets början hava innehaft stadigvarande anställning. Dessa extralärare, som det här gäller, äro sammanlagt 35 till antalet. Sex av dem hava, efter vad jag känner, erhållit sina förordnanden under december månad och anses därför av dem som äro inne i dessa saker fullt berättigade att komma i åtnjutande av grundplåten. Beträffande återigen de 29 äro deras förordnanden av vederbörande myndighet, läroverksöverstyrelsen, utfärdade under de första dagarna i januari. Det kan således för deras vidkommande vara tvivelaktigt, huruvida de skola vara berättigade att erhålla grundplåten eller icke. De hava emellertid att utföra samma tjänst som de sex. De började sin tjänstgöring på samma dag, den första dagen som det över huvud var möjligt för dem att börja tjänstgöringen, nämligen vid vårterminens ingång. Det är således här fråga om förhållanden, varöver dessa extralärare icke själva kunna råda. Det är vederbörande rektorer och läroverksöverstyrelsen som haft att göra med deras förordnande till tjänsten, och det är då ganska obilligt, att de skola ekonomiskt plikta för att det visats långsamhet med deras förordnande, en långsamhet, som under normala betingelser icke skulle hava vållat dem något som helst obehag, och som i många fall icke torde kunnat undvikas. Då det vidare är så, att dessa lärare äro de allra sämst avlönade av läroverkens lärare, så synes det mig föreligga ytterligare skäl för att man må söka råda bot på det förbiseende, som här insmugit sig. Första kammaren har i detta syfte redan i dag på förslag av en ledamot av kammaren beslutat ett tillägg till motiveringen för § 1, alltså ett tillägg på sid. 46 efter första paragrafen, vilket jag här ber att få uppläsa med yrkande på, att denna kammare måtte förena sig i samma beslut. Detta tillägg lyder så: »Under ärendets behandling i utskottet har uppmärksamheten blivit fäst därå, att bestämmelsen i § 1 mom. 3 om

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)

att som villkor för åtnjutande av där omnämnt krigstidstillägg å 365 kronor föreskrives, att vederbörande befattningshavare »vid årets början innehade stadigvarande anställning», kunde föranleda tveksamhet, huruvida vissa extra ämneslärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter kunde komma i åtnjutande av nyssnämnda tillägg i de fall, då förordnande under vårterminen 1918 kommit att utfärdas icke under år 1917 utan någon av de första dagarna av år 1918. I anledning härav vill utskottet som sin uppfattning uttala, att för detta särskilda undantagsfall bestämmelsen bör kunna så tolkas, att krigstidstillägg må utgå oberoende av den omständigheten, att förordnandet formellt kommit att utfärdas någon av de första dagarna in på det nya året, dock att förordnandet ovillkorligen måste hava utfärdats före början av vårterminen 1918.»

Jag ber alltså, herr talman, att få hemställa, att andra kammaren måtte besluta i överensstämmelse med vad som redan skett i första kammaren, att detta tillägg införes efter § 1 i motiveringen på sid. 46.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet Rydén: Herr talman, mina herrar! I likhet med vad jag yttrade vid behandlingen av detta ärende i första kammaren ber jag att få framhålla, att därest det under förarbetena till denna proposition inom regeringen varit känt, att extralärare, som alltså hava stadigvarande anställning, i sådan utsträckning som nu synes hava skett fått förordnande in på det nya året, hade jag ansett mig skyldig att inom regeringen påkalla uppmärksamhet för någon jämkning av bestämmelserna, så att av desamma otvetydigt framgick, att dessa lärare icke skulle bli uteslutna från åtnjutande av denna s. k. grundplåt. Nu har detta förhållande emellertid icke varit känt för mig förrän de senaste dagarna. Det är följaktligen icke mot det särskilda utskottet, som man har att rikta sitt klander i anledning av detta s. k. förbiseende. Det förelåg redan beträffande regeringens proposition, men ansvaret för detta bör givetvis kunna delas av den styrelse, som icke låtit sig angeläget vara att bringa detta förhållande till regeringens kännedom.

Det förslag, som herr Björck nyss framlade om att införa ett yttrande i motiveringen, som klarlägger, att dessa extra lärare med stadigvarande anställning även borde komma i åtnjutande av den s. k. grundplåten, tror jag är en praktisk och god lösning, för att det icke skall ske någon orätt mot dessa lärare. Då man berett mig tillfälle att, innan denna fråga fördes fram i riksdagen, överväga, vilka konsekvenser ett bifall till detta yrkande skulle innebära, ber jag att få för min del uttala den uppfattningen, att det skulle vara praktiskt och klokt samt utan någon risk, försåvitt jag kan se, om andra kammaren ville för sin del, i likhet med vad första kammaren gjort, bifalla det förslag om tillägg till motiveringen som av den siste ärade talaren här framförts.

Herr Osberg: Herr talman, mina herrar! Man får erkänna, att det utskott som haft detta förslag om hand haft en ganska svår

uppgift att fylla, och jag tror icke, att utskottet icke har lagt sig vinn om att försöka lösa problemet så rättvist som möjligt. Men jag får erkänna, att det redan har yppat sig stora luckor i det betänkande som ligger framför oss. Det är nämligen så, att det finnes, för att taga exempel från postpersonalen, en del äldre postmästare i landet, som voro så att säga utbildade till en dubbel tjänstgöring. De hade att handhava postärenden och telegrafärenden växelvis. Det ansågs på den tiden vara en fördel, att dessa personer voro utbildade, så att de kunde sköta båda befattningarna. Men sedan dessa verk utökats, befanns det olämpligt att fara fram så på ett dubbelt plan, och tjänstgöringen delades upp, så att var och en fick sin befattning. Jag vet särskilt ett fall här i Stockholm, där en telegrafkommissarie valde postbanan och lämnade telegrafverket. Han hade då inbetalt till telegrafverkets pensionskassa ett visst belopp, och erhöll därifrån en pension, som utgick med $\frac{2}{3}$ av hans egna medel och $\frac{1}{3}$ av statsmedel. Det var för åtskilliga år sedan, och naturligt nog blev denna pension av mindre betydelse. Nu säger emellertid detta förslag i § 14 mom. 3, att befattningshavare, som vid årets ingång ägde åtnjuta pension eller därmed jämförligt årligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd pensionsanstalt, icke skulle komma i åtnjutande av krigstidstillägg på lönen. Han skulle alltså endast erhålla tillägg på den lilla pension, som han fick för åtskilliga år tillbaka. Detta gäller nu en person i Stockholm, men det finns också andra personer som det förhåller sig på samma sätt med. Det finns en person i Lindesberg som har i lön 5,000 kronor och i pension 500 kronor, och han skulle nu, om han fått krigstidstillägg på lönen, hava fått 2,007 kronor 50 öre, men får nu blott 300 kronor. När sådana fall yppa sig, kan man tänka sig att det förorsakar stor missbelåtenhet bland personer i denna kategori. Detta förhållande kan kanske ursäktas, när det gäller folk med stora löner, men det finns en hel mängd änkor som sitta och hava pension efter sina män, vilka varit befattningshavare i statens tjänst, och som nu hava anställning i olika verk, i posten, telegrafen o. s. v. De gå nu miste om tillägg till lönen och få blott ut sitt lilla krigstidstillägg på pensionen, vilket just icke är någonting att räkna med.

Således är det redan konstaterat, att det är stora luckor i det förslag som särskilda utskottet kommit med. Jag hade i dag på morgonen nära nog beslutat mig för att yrka återremiss på detta betänkande. Men genom överläggningar har jag kommit till den slutsatsen, att det skulle bli mycket besvärligt att vidtaga en sådan åtgärd. Jag hade också tänkt att begära, att tredje punkten av 14 § skulle tagas bort, men genom överläggningar med vissa förstkammarledamöter har man enat sig om att icke göra detta utan att göra ett uttalande till herr statsrådet, att han måtte hava denna sak i åtanke och under detta år försöka åstadkomma någon slags utredning, som kan tjäna till underlag för nästa års beräkningar, så att dessa, som nu bli lidande på dessa oegentligheter som här fram-

Ang. krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst.

(Forts.)

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)

kommit, skulle kunna få sin andel tillbaka, om ock senare. Det skulle således bliva ett förslag, som verkade retroaktivt, så att de nästa år få igen, vad de förlora i år. Med denna övertygelse har jag icke för avsikt att begära återremiss eller hemställa, att den tredje punkten i § 14 strykes. Det har sagts, att det icke skulle vara någon motvilja från regeringshåll mot att vidtaga en sådan åtgärd. Jag vill till sist uttala det önskemålet, att herr statsrådet måtte beakta detta spörsmål och söka få denna utredning så fullständig som möjligt och få en enhetlig princip över hela linjen. så att man kan komma ifrån detta berättigade klander, som nu kommit till synes.

Det finnes en annan kategori av människor, nämligen icke så få rullföringsbiträden i landet, som vanligen äro fanjunkare med pension. De hava icke stor pension, dessa gamla fanjunkare, och därtill en liten lön, men deras arbete är ganska ansträngande. De komma också i den ställningen att få krigstidstillägg blott på sin pension och på lönen ingenting. Nu är det icke min mening, att dessa befattningshavare skulle få krigstidstillägg på både lön och pension, men de borde dock hava det på endera av dessa poster och då på den större posten.

Med dessa ord, herr talman, har jag velat fästa herr statsrådets uppmärksamhet på denna sak, och jag hoppas, att det blir ett bättre förhållande nästa år, så att man kan komma till enhetliga principer. Det är huvudsaken, att man vid en sådan åtgärd icke går förbi vare sig den ena eller den andra utan att man får en rättvis behandling av frågan, så långt som det är möjligt.

Herr Lovén: Herr talman! Under förlidet år utbetalades krigstidshjälp åt manskapet vid Kronobergs regemente i enlighet med de grunder, som vid fjolårets riksdag beslötos. Sedan krigstidshjälpen var utbetald, har man funnit den vara felaktigt utbetald, och man har från intenduren återfordrat dessa pengar av stamsoldaterna vid Kronobergs regemente. Man kan förstå, att om denna hjälp var välkommen, när man fick den, väckte det så mycket större sorg och missräkning, när man blev avfordrad dessa pengar, som för vissa familjer kunde uppgå till 350 kronor. Av mig väcktes därför en motion, att riksdagen skulle besluta att efterskänka denna felaktigt utbetalda krigstidshjälp, som för Kronobergs regemente uppgick till 33,480 kronor. Sedan denna motion väckts av mig, har jag fått veta, att det är ytterligare två eller tre regementen, där man felaktigt utbetalat krigstidshjälp. Det är nämligen så, att de soldater vid dessa regementen, som äro kasernerade, hava varit berättigade till krigstidshjälp, men de, som icke äro kasernerade, hava icke varit berättigade därtill. Därför kan man förstå, hur lätt det var för intendenterna att begå ett dylikt miss'ag. Lika hårt som det är att återfordra dessa penningar av soldaterna, lika hårt är det naturligtvis att begära, att intendenterna skola återbetala dessa belopp, som ändå utgöra rätt avsevärda summor. Riksdagen har förut i år efterskänkt en ganska betydande summa, som en kassör felräknat

sig på, och man skulle nu kunna tänka sig, att om intendenterna bliva ålagda att återbära peningarna, de i sin tur komma till riksdagen och vilja ha dessa penningar efterskänkta.

Nu har utskottet emellertid avstyrkt denna motion, och jag förstår så väl utskottets motivering härvidlag. Saken är icke utagerad, utan det återstår för dessa stamsoldater att hos regeringsrätten i besvärsväg söka få behålla denna felaktigt utbetalda krigstidshjälp, och skulle detta icke låta sig göra, få de naturligtvis försöka att i nådeväg utverka att få behålla densamma. Om utskottet gått med på att hemställa om bifall till min motion, kunde det hava sett ut, som om riksdagen velat lagfästa ett sådant misstag som det nu begångna, och därför förstår jag så väl utskottets avstyrkande i denna fråga.

Jag har naturligtvis, herr talman, intet yrkande, utan vill endast peka på den utväg, som ännu återstår för dessa soldater, nämligen att försöka besvärsvägen och, om det icke går, nådevägen för att få behålla denna krigstidshjälp, som de på felaktigt sätt utfått. I övrigt skall jag endast be att på det livligaste få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Borg* instämde häruti.

Herr *Thore*: Herr talman mina herrar! Det var min mening att med anledning av utskottets utlåtande framföra vissa principiella synpunkter i föreliggande fråga, men jag vill icke taga kammarens tid i anspråk därmed. Vad jag har att yttra hänför sig egentligen till vad herr statsrådet och chefen för finansdepartementet nyss uttalat. Det trycktes från det hållet åtskilligt på budgetsynpunkter, och det är ju alldeles klart, att man måste hava dessa i ögonsikte, när det är så stora poster som exempelvis 175 miljoner kronor till kristidskommissionerna och 90 miljoner kronor till förbilligande av levnadsförmåner, och dessutom hägrar ju i förgrunden anslag till arbetslösa. Det är då alldeles klart, att man får vara synnerligen akt-sam, när det gäller att belasta statsverket med ytterligare utgifter. Men jag tycker i alla fall, att man icke gärna kan ställa tjänstemännens krav och önskemål med avseende på att få skäligt krigstidstillägg och krigstidshjälp i paritet med dessa andra krav på statskassan.

Orsaken, varför dyrtiden trycker så hårt på tjänstemännen, är naturligtvis icke bara varuknappheten utan ännu mera penningvärdets fall. Penningvärdet har ju fallit kolossalt. Av sista häftet i Sociala meddelanden ser jag, att utgiftsökningen för ett hushåll nu uppgår till icke mindre än 92 procent, den var 75 procent, när den kungl. propositionen skrevs, men nu har den, som sagt, gått upp till 92 procent, och då är det alldeles tydligt, att den valuta, som staten lämnar sina tjänstemän, sjunkit i samma proportion, så att kronan nu icke har större köpkraft än 50 eller 55 öre, före kristiden. Det är detta förhållande som gör tjänstemännens krav på ett dyrtidstillskott i större omfattning än vad som nu erbjudes så berättigat.

Nu har man hjälpt upp anslaget enligt Kungl. Maj:ts propo-

*Aug. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)*

*Ing. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.*

(Forts.)

sition ganska väsentligt; det är utökadt med icke mindre än omkring 25 miljoner kronor, och därigenom hava ju en del inkomstagare, nämligen de lägsta, fått sina krigstidstillskott avsevärt höjda procentuellt sett, så att de på detta sätt få en tillnärmelsevis skälig ersättning för penningvärdets fall. En person, som har 1,500 kronor i lön, skulle i krigstidstillägg få 865 kronor, d. ä. 58 procent, och har han hustru och tre barn, får han i krigstidshjälp 300 kronor. Det gör ytterligare 20 procent, tillsammans en ökning av 78 procent, vilket icke mycket understiger nedsättningen av penningvalutan. Men när man kommer högre upp till de bättre avlönade tjänstemännen med tre, fyra, sex, åtta tusen kronors lön skall man finna, att de fått jämförelsevis otillräcklig ersättning för den försämrade penningvalutan. För en person med 6.000 kronors lön utgör denna ersättning 33 $\frac{1}{3}$ procent, om man räknar, att han får 2,000 kronor i krigstidstillägg, och kommer man ännu högre upp, blir det än sämre. Det blir då nödvändigt för dessa befattningshavare att högst väsentligt nedsätta sin levnadsstandard. Detta är ju möjligt intill en viss gräns, men det kan icke fortsätta hur långt som helst, utan att det kommer att medföra, att tjänstemännen skuldsätts och få dragas med ekonomiska bekymmer, så att de icke kunna utföra sitt arbete i statens tjänst, såsom de borde. Det leder jämväl därhän, att en mängd tjänstemän fly från statstjänsten. Man ser dagligen i tidningarna, huru än den ena, än den andra lämnar statens tjänst, och detta sträcker sig ända upp till våra högsta administrativa befattningar. Utskottet och Kungl. Maj:t har pekat på denna sak, och det är klart, att detta förhållande måste beaktas, ty annars kan det bliva betänkliga följder för vår statsförvaltning. Här förekommer i en broschyr av professor Wohlin vissa uttalanden angående rekryteringen av statstjänsterna och avskedet i förtid, och det är, såsom nämndes ganska betänkliga saker, som här omförmålas. Så återopas bl. a. ett uttalande från vattenfallsstyrelsen, att så snart en ingenjör duger till någonting, går han i enskild tjänst. Skall det verkligen bli på det sättet i statens tjänst, att var och en som duger till något, på grund av den otillräckliga avlöningen söker sig bort, kommer helt säkert den sjukan, som man hörde så mycket talas om för en del år sedan, nämligen att staten höll sig med överkvalificerad arbetskraft, nog att försvinna, och det blir kanske i stället den underkvalificerade, som finnes kvar.

Med avseende på budgetsynpunkterna kan jag icke underlåta att anmärka, att i de förhandlingar, som man finner hava ägt rum inom utskottet, den dragkamp, som herr Bärge i Katrineholm omnämnde, hava nog de högre och medelhöga inkomsttagarna blivit lidande, ty det framgår, att av de 25 miljoner kronor, varmed utskottet höjt Kungl. Maj:ts beräkningar, är det icke mindre än 16 miljoner kronor, som komma på höjningen av grundplåten, och endast omkring $\frac{1}{2}$ miljon kronor belöpa på ökningen av maximibeloppet från 1,700 till 2,000 kronor. Budgetbekymren böra alltså knappast haft så mycket fog för sig, när det gällt att något litet mera tillgodose de högre och medelhöga inkomsttagarnas krav på krigstidsersättning.

Som saken ligger, är det naturligtvis ingenting att göra. Man får vara tacksam för det resultat, som utskottet har kommit till, men jag skulle i alla fall vilja framställa den önskan, att det för framtiden blir litet renare linjer i fråga om dessa krigstidstillägg och denna krigstidshjälp. Om man nu fastslår — och det synes, som om alla nationalekonomer vore eniga om den saken — att det är penningvärdets fall, som förorsakat prisstegringen, skulle det väl vara lämpligt att låta alla statstjänare i ungefärligen lika proportion tillgodoses genom ökad avlöning på grund av penningvärdets fall, d. v. s. på det sättet, att det borde vara samma procentuella ökning för alla och att denna ersättning skulle rätta sig efter penningvärdets värde vid den tidpunkt då ersättningen utgick och få en häremot svarande benämning. Om man sedan anser sig behöva, vilket tydligen är fallet, en ytterligare förbättring av de lägre inkomsttagarnas inkomster i form av en krigstidshjälp bör väl denna kunna ordnas alldeles vid sidan av och oberoende av det tillägg som bör förekomma på grund av penningvärdets fall. På detta sätt skulle klarare linjer erhållas i dessa lönetilläggsfrågor.

Ang. krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst.
(Forts.)

Ja, jag har velat göra detta uttalande för att få fram den uppfattning som man hyser i denna fråga bland våra statstjänstemän. Det är en uppfattning så pass beaktansvärd att den i denna kammar icke helt och hållet bör förtigas.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Om man hade tillfälle att i detta nu blicka in i många av de svenska hemmen, skulle man finna, att där råder en stor fattigdom — ja, man kan säga icke endast fattigdom utan en verklig nöd. Med detta såsom bakgrund kan jag för min del icke finna detta utskottsutlåtande sådant, som jag helst skulle sett detsamma. När den kungl. propositionen i denna sak framkom, frambar jag en motion, i vilken jag yrkade, att man skulle sätta en övre gräns, en maximigräns av inkomst, utöver vilken gräns intet dyrtidstillägg skulle utgå. Jag hade ett dylikt yrkande redan i fjol, ett yrkande som var lägre än det, jag i år gjort, då jag i år naturligtvis varit bunden av det beslut, som förra årets riksdag fattade. Jag kan för min del icke finna det vara absolut nödvändigt, att riksdagen beviljar dyrtidstillägg till de högst avlönade tjänstemännen. Många av dessa högre avlönade tjänstemän sitta och hava sedan länge suttit — icke alla men en ganska stor del av dem — i någon eller några av de kristidskommissioner, som vi haft och hava, och ha där en ganska riklig avlöning. Och även beträffande de statstjänare av de högre lönegraderna, som icke suttit och haft inkomst i dessa kristidsorganisationer, anser jag, att dessa, sett mot den bakgrund, som jag förut framlagt, haft sådana löner, att dem icke behövt beviljas dyrtidstillägg. Ty man må säga vad man vill under tider som dessa, när många tusentals medlemmar av folket lida nöd, kan man verkligen fråga sig, om inkomsttagare med 10- å 15.000 kronors inkomst och därutöver — ja, sådana inkomsttagare äro icke så många men det finns dock sådana och de, som hava 20,000, ja, 30,000 kronor och därutöver — skola komma i fråga och som enligt utskottets förslag

Ang krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst.

(Forts.)

komma att få ett dyrtidstillägg av i runt tal 2,000 kronor, således av samma storlek som man kan säga, att det stora flertalet svenska medborgare icke ha i inkomst i ett för allt. Jag förmodar, herr talman, att det är många i denna kammare, som dela denna min uppfattning, att det icke varit behöfligt att gå så långt, och jag uttalar den förmodan, att de kamrater från samma parti, som jag har äran tillhöra, som suttit i utskottet, skulle haft på känn, att man icke behövt gå så långt, när det gällt att bevilja dyrtidstillägg, men på grund av omständigheter, som ofta uppstå inom utskott, sett sig nödsakade att gå den väg, de gjort. Jag kommer naturligtvis icke att göra något yrkande, men jag vill uttala den förhoppningen, att, när riksdagen längre fram kommer att pröva och avgöra anslagsfrågor rörande exempelvis arbetslöshetsunderstöd eller lindring av dyrtiden för dem, som icke äro statstjänare, riksdagen då skall visa och förstå, att här är också ett verkligt behov att fylla.

Med detta yttrande har jag visst icke velat vända mig mot det förslag som utskottet kommit med om dyrtidstillägg till de lägre avlönade — visst icke — ty det anser jag vara behöfligt, ja, absolut nödvändigt, men beträffande de högre tjänstemannagrupperna har jag för min del icke ansett det vara behöfligt att giva dem dyrtidstillägg.

I detta anförande instämde herr *Borg*.

Herr *Tengdahl*: Jag har avgivit en liten motion, som utskottet avstyrkt, och som rör tekniska skolans i Stockholm lärare och deras rätt att vid beräklandet av krigstidstillägg få räkna med hela sammanlagda inkomsten från skolan, även om denna inkomst härörde från flera befattningar eller uppdrag. Jag beklagar, att vissa upplysningar, som först sent kommit mig tillhanda, ej varit för mig tillgängliga tidigare, i vilket fall utskottet, om det fått del av dessa upplysningar, möjligen torde hava intagit en annan ståndpunkt. Emellertid har, sedan dessa upplysningar delgivits utskottets vice ordförande, denne i första kammaren uttalat en förhoppning, att en förnuftig tolkning av bestämmelserna skulle kunna ske i motionens anda. Under sådana omständigheter har jag intet yrkande, då jag icke vill ifrågasätta, att en förnyad prövning av detta ärende — som många till äventyrs tycka vara ett litet ärende — skulle försinka hela frågan.

Löneförhållandena vid tekniska skolan i Stockholm äro så bedrövliga och samtidigt så tillkrånglade, att det minsta man kan säga är, att dessa förhållanden icke äro värdiga landets största tekniska läroverk. Emellertid står ju skolan inför en omorganisation, och då får man rikta till alla missförhållanden på en gång. Apropos denna omorganisation stod den under omorganisation även för 30 år sedan, när jag var lärjunge där, men nu är det visst meningen, att det skall bli allvar av. Vad beträffar föreningen av flera tjänster vid skolan är detta närmast att likna vid en ämneslärares vid ett allmänt läroverk läsning i flera olika klasser, endast med den skillnaden, att det här är formellt fråga om självständiga skolor, som vid skilda tider upprättats som delar av samma hela med överbe-

nämningen tekniska skolan i Stockholm. Här förekommer förening av ända till 7 uppdrag, som tillsammans upptaga sin innehavare ungefär som — i några fall mer än — en ämneslärare vid ett allmänt läroverk är upptagen av sitt ämne. En lärare vid tekniska skolan har just 7 uppdrag, men icke något, för vilket han har över 1,000 kronor i inkomst, och med den provisoriska lönereregiering, man fick år 1909 — den första efter år 1879 — kommer denne man, som tjänstgjort i skolan 34 år, upp till endast 5,400 kronor för sina 7 uppdrag. Det vore ju då orimligt att icke få räkna krigstidstillägg mer än på den högst betalda uppgiften, nämligen den, som ger honom 1,000 kronor. Sedan finns det andra lärare och lärarinnor, som hava 2 till 4—6 uppdrag. I vissa fall är — huru underligt det än låter — samma person överlärare i ett visst ämne, i en avdelning och underlärare i en annan avdelning. Under sålunda relaterade förhållanden finns det ännu större skäl att för krigstidstillägget räkna med respektive befattningshavares sammanlagda inkomst vid skolan. Vad som ytterligare gör det rimligt, att bestämmelserna för dessa befattningshavare tolkas i liberal, av mig antydd riktning, är, att Stockholms stad, som i stora delar halverar utgifterna för denna skola, redan utbetalat dyrtidsbidraget för sin del efter befattningshavarnas sammanlagda inkomst, och för näst föregående år har kassaförvaltaren vid skolan utbetalat dessa dyrtidsbidrag in toto till lärarpersonalen efter deras sammanlagda inkomst med risk att de eventuellt få betala tillbaka beloppet.

Efter den i första kammaren avgivna förklaringen av utskottets vice ordförande, vilken förklaring fick ett tacksamt instämmande från ecklesiastikministern, finner jag som sagt ej anledning till något yrkande utan hoppas, att saken kan ordnas tolkningsvis, och nöjer mig med att hava lämnat dessa upplysningar till kammarens protokoll.

Herr Jönsson i Fridhill: Herr talman, mina herrar! Fast jag icke har annat yrkande än om bifall till det föreliggande betänkandet, skall jag dock be att få taga kammarens tid något i anspråk, då jag avgivit en motion, som är upptagen vid § 18, och som går ut på att försöka hjälpa våra postförare och lantbrevbärare landet runt.

Det är ju så, att dessa kulturbärare i bygderna under normala förhållanden få arbeta under mycket svåra omständigheter. De utföra i vanliga fall sin tjänst mot en ersättning, som är alldeles orimligt låg. Det är därför alldeles uppenbart, att dyrtidsstrycket känns för dem ofantligt mycket mera än för många andra, icke minst på grund därav att de rekryteras ur de allra fattigaste folkklasserna, delvis bland invalider etc. De få i ur och skur — hurudan väderleken över huvud taget än är — fullgöra sitt ansvarsfulla värv. Då nu såsom bekant staten skördar all vinst, som postverket lämnar, förefaller det mig fullt rimligt, att regering och riksdag ser till, att dessa befattningshavare, som visserligen icke kunna hänföras till vanliga ordinarie befattningshavare i statens tjänst utan räknas till stats-tjänare i mera vidsträckt bemärkelse, på något sätt kunna bli ihåg-

Ang. krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst.
(Forts.)

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.

(Forts.)

komna. Jag kan emellertid väl förstå, att utskottet icke kunnat bifalla den föreliggande motionen, ty den princip, som vilar över det hela, komme då att brytas. Det är likväl nödvändigt, menar jag, att i en eller annan form måste dessa befattningshavare få hjälp och det så snart som möjligt. I infortrat yttrande, som generalpoststyrelsen lämnat utskottet, meddelas, att en hel del av dessa befattningshavare begagnat sig av sin rätt att säga upp gällande kontrakt, och gäller detta särskilt postförarna. Icke mindre än 40 % av dessa uppsade sina kontrakt år 1916 och nästan lika många år 1917. Det är uppenbart, att särskilt för postförarna, som begagna häst och vagn, har dyrtiden med jämt stegrade priser i många fall gjort det omöjligt att utan förhöjd ersättning kunna utföra posttransporten. Det upplyses därjämte i samma inlaga, att av lantbrevbärarna, vilkas antal uppgår till 2,378, ha cirka 705 uppsagt sina kontrakt sistförflutna året. Men jag vågar för min del tro, att dessa lantbrevbärare, som sagt upp sina kontrakt, varit sådana, som över huvud haft möjlighet att söka sin utkomst på annat håll, då de eljest kunna få en medtävlare, som skulle kunna göra dem platsen stridig vid dess förnyade tillsättande. Det finns ofantligt många andra, som icke vågat sig på att säga upp sina kontrakt av det enkla skälet att de hade att räkna med att, om de ginge förlustiga denna plats, de icke skulle hava något annat att taga sig till.

Jag nämnde, att dessa arbeta mot oerhört låg ersättning. Jag kan med exempel styrka denna min utsago. Behöver bara nämna ett fall, där en lantbrevbärare gått i 8 år — han har haft 22 kilometer att passera i genomsnitt på dagen — mot ersättning av 1 krona 60 öre per dag. Detta höjdes visserligen i fjol till 1 krona 80 öre, men vi måste i varje fall erkänna, att det är en orimligt låg ersättning. Det måste naturligtvis tacksamt erkännas, att generalpoststyrelsen eller vederbörande postdirektör — i flera fall åtminstone, som jag känner till — lämnat en högst väsentlig och välkommen förhöjning till dessa befattningshavare, vid upprättande av nya kontrakter, men det återstår, såvitt jag förstår, så ofantligt mycket att göra i detta fall, särskilt för dem som ej fått sina ersättningar förhöjda. Generalpoststyrelsen har i sin förutvarande inlaga uttalat, att den haft »sin uppmärksamhet riktad på önskvärdenheten av att, i den mån så är lämpligt och möjligt, söka åstadkomma likformighet i fråga om ersättningarna åt lantbrevbärare ävensom dessa ersättningsställande i väl avvägt förhållande till levnadskostnaderna och gällande arbetspriser». Utskottet har ansett sig »böra understryka angelägenheten därav att ifrågavarande funktionärens ersättningar bli i den mån så ej redan skett ställda i väl avvägt förhållande till levnadskostnaderna och gällande arbetspriser». Jag vill passa på att, då ärendet föreligger, understryka nödvändigheten av att generalpoststyrelsen så snart som möjligt gör allvar av detta, ty faktum är, att för ofantligt många av dessa människor är ställningen i högsta grad bekymmersam.

Jag skall, som sagt, under föreliggande förhållanden icke framställa något yrkande om ändring i utskottets betänkande, men jag

har icke kunnat underlåta att fästa uppmärksamheten på här relaterade synpunkter.

Herr L e a n d e r: Vad angår herr Björcks yrkande, har givetvis utskottet ingenting emot att det bifalles. Jag vill dock säga, att det icke beror på något förbiseende, att ifrågavarande kategori icke blivit omnämnd, utan utskottet har hyst den uppfattningen, att även med den motivering utskottet lämnat, dessa skulle vara berättigade till erhållande av grundplåten. Men kan nu genom det av herr Björck föreslagna tillägget ett förtydligande göras, så är allting gott och väl, och det tror jag ingen inom utskottet motsätter sig.

Ifråga om den av herr Osberg omnämnda kategorien skall jag villigt medge, att utskottet just inte tänkt på dessa, som haft två tjänster men nödgats lämna den ena och nu äro ordinarie inom ett verk, men ha pension från ett annat. Jag antar dock, att dessa fall äro mycket, mycket få. Utskottet har i främsta rummet tänkt på dessa pensionerade personer, som efter pensioneringen ha lyckats att skaffa sig en anställning inom ett eller annat av statens verk. De få nu givetvis krigstidstillägg på pensionen, och då har utskottet ansett, att det icke skulle vara med billighet och rättvisa överensstämmande, att de även skulle få tillägg på den avlöning, som de nu uppbara på grund av den anställning de efter sin pensionering skaffat sig. Vi få väl ändå tänka på att de allra flesta av dessa pensionärer ha ingenting annat än pensionen att leva på. Ha de nu sedan lyckats skaffa sig en avlönad anställning, så är ju detta ett plus för dem. Om t. ex. en major men sin pension tjänstgör som brännvinskontrollör eller har någon annan befattning, så vore det väl ändå orimligt, om han skulle uppbara krigstidstillägg både på pensionen och på avlöningen såsom kontrollör.

Vad beträffar dessa änkor som herr Osberg omnämnde, är det visserligen synd om dem, men det må bli vederbörande verks uppgift att söka se dem tillgodo. Vad t. ex. nu städerskorna vid järnvägen beträffar, är det ju ingenting som hindrar järnvägsstyrelsen att förbättra deras avlöning.

Vad sedan herr Lovéns soldater angår, tycktes han ju själv vara övertygad om, att utskottet icke kunnat föreslå, att de skulle få behålla den kristidshjälp som i strid med författningarna utbetalades till dem i föl. Det hade ju lett till sådana konsekvenser, att utskottet inte kunnat stå för ett dylikt förslag. Nu har ju utskottet anvisat den väg, som dessa ha att gå, för att möjligen kunna få behålla denna krigstidshjälp som utbetalats till dem, ty det förstår man full väl, att det skall vara hårt för dem att nödgas återbetala detta tillägg.

I anledning av herr Thores yttrande ber jag få framhålla, att det har varit utskottet angeläget att först och främst upphjälpa de lägst avlönades ställning, och detta är väl ändå inte mer än rätt och tillbörligt. Det kan vara svårt även för de högre avlönade

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.

(Forts.)

tjänstemännen, det skall ingen neka till, men de torde ändå kunna draga sig fram utan samma procentuella förhöjning av det krigstidstillägg, vilket föreslagits för dem, som leva vid gränsen av existensminimum eller under denna gräns. De kunna omöjligt reda sig eller draga sig fram, om de icke få hjälp och en ganska kraftigt hjälp. Jag tror inte heller, att bland de högre statstjänstemännen eller av dem, som sitta med större inkomster, någon skall avundas dessa, som leva, som nämnt, under gränsen rent av för existensminimum den hjälp de få, utan det är väl ändå dem hjärtligt unt, att de nu erhålla ett ganska kraftigt handtag för att kunna hålla sig uppe.

Herr Lindqvist däremot var ju missnöjd för att dessa högre tjänstemän fått för mycket. Man må emellertid besinna, att de nu ändå i flera år fått dragas med kristidens svårigheter utan någon särskild hjälp från statens sida, och därför är väl ändå tillbörligt, att deras tur någon gång kommer, så att de kunna erhålla någon liten förbättring i sina inkomster.

Om utskottet skulle ha biträtt herr Tengdahls yrkande, skulle det ha varit att alldeles frångå de principer, som utskottet i övrigt sökt följa.

Vad slutligen angår dessa postförare, som herr Jönsson i Fridhill här gjorde sig till tolk för, så blir det ju generalpoststyrelsens sak att söka betala dem bättre, ty härvidlag har ju utskottet icke kunnat göra någonting, såsom ju också herr Jönsson själv syntes inse.

Det har ändå varit en tröst för utskottets ledamöter att höra, att ingen av de herrar, som kritiserat utskottet i en eller annan punkt, dock har gjort något yrkande om avslag å utskottets hemställan, och jag tror, att man skall finna, att utskottet gjort sitt allra bästa. Man har i utskottet icke följt några partilinjer utan alla inom utskottet ha varit livligt besjälade av en önskan att tillmötesgå statstjänarna i görligaste mån, emedan man förstod, att deras ställning nu kan vara ganska bekymmersam.

Jag skall emellertid nu tillåta mig göra ett yrkande och uppmanar kammaren att utan alltför långvariga diskussioner biträda utskottets förslag, ty något bättre lär man ändå icke nu kunna åstadkomma, och jag hemställer alltså, herr talman, om bifall till utskottets förslag och hoppas, att det måtte inom några få minuter antagas av kammaren.

Herr Nylander: Ehuru jag är en av undertecknarna till den av herrar Thore, Bökelund m. fl. framlagda motionen, som går betydligt längre än Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, och ehuru jag i motsats till herr Lindqvist icke kan finna annat än att rättvisan skulle ha fordrat, att även de högre tjänstemännens löner skulle ha avmätts i proportion till det sjunkande penningvärdet, inser jag, att man naturligtvis här icke kan åstadkomma någon ändring i vad ett enhälligt utskott föreslagit, utan man får ändå till slut känna sig tillfredsställd med det resultat, till vilket utskottet kommit. Jag an-

såg, att jag med gott skäl kunde underskriva den nyssnämnda motionen, då jag som chef för en affärsorganisation har haft utmärkt tillfälle att se, hur omfattande flykten redan är från statstjänsten och hurusom många fler än de som verkligen lyckas komma ifrån stats-tjänsten, söka sig därifrån, ty jag försäkrar, att inte en dag går utan att jag för min personliga del mottager besök av statstjänstemän, som söka sig in i affärslivet. Detta lämnande av statstjänsten måste medföra en sänkning av vår tjänstemannakårs nivå, och häremot måste på alla sätt reageras, varför jag också hoppas, att utskottets förslag i sin mån måtte bidra till ett undanröjande av de stora risker vi i detta avseende löpa.

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
till befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet nämnde, att Kungl. Maj:t ställt sig synnerligen välvillig mot kraven från statstjänstemännen, och ingen, som tagit del av Kungl. Maj:ts proposition, vill väl bestrida detta. Men sin plikt likmätigt framhöll han också budgethänsyn och omnämnde därvid de konsekvenser som ett antagande av utskottets förslag skulle medföra. Han nämnde därvid bland annat, att vi måste räkna med en kommande arbetslöshet. Ja, tyvärr är det en säker faktor att räkna med, ty industrien har ju redan börjat få kämpa med så stora svårigheter och har ett emotse så betydligt ökade svårigheter, att en arbetslöshet måste följa. Utan att rosa våra industriledare kan man dock med lugnt samvete påstå, att arbetslösheten *redan* skulle ha varit betydligt större, om ej många företag med uppoffringar och verklig omtanke för arbetarna av industriledarna hållits i gång. Jag undrar dock, om icke risken av arbetslöshet, skulle kunna minskas, om vi tänkte på och försökte anordna oss för en riktig användning av dessa krafter. Ty det är väl bra egendomligt, att samma dag som Sveriges andra kam-mare debatterar ett förslag om premiering av jordbruksarbetare i syfte att få arbetskraft till jordbruket, så talar den om de konsekvenser för statskassan, om en arbetslöshet kan medföra. Ligger det icke ändå nära till hands att kunna begära, att i solidaritetens intresse en del av dessa krafter ville ägna sig åt framalstrandet utav de jordbruksprodukter, som vi alla och ej minst de behöva? Jag kan inte finna det annat än vara min plikt att i anledning av det anförande, som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet här nyss höll, framhålla, att när man vid diskussionen om tjänstemännens ställning tager upp frågan om konsekvenserna vad arbetslösheten beträffar, måste man även påpeka, att möjlighet till arbete för dessa eventuellt arbetslösa dock förefinnes inom vår svenska jordbruks-näring. Det kan visserligen vara förenat med en personlig upp-offring för en del i vanor o. s. v. Men vem får icke underkasta sig uppoffringar? Det får ju var och en i sin stad göra i sitt privata liv, och det är ej för mycket fordrat att även en dylik uppoffring sker. När vi tala om denna sak, få vi väl, mina herrar, ej glömma vad vår tjänstemannakår under dessa år fått uppoffra, ty den har dock med undantag av de femton procent, som tilldelades i fjol, varit fastlåst i sina gamla löneförmåner, medan det återigen i de allra flesta fall varit arbetarna möjligt att allt efter det sjunkande pen-

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.

(Forts.)

ningvärdet någorlunda utjämna sin ekonomiska ställning. Dessutom ha dessa senare genom rabattsystem och andra lättnader åtnjutit indirekta förmåner, som en stor del av vår tjänstemannaklass icke kunnat begagna sig av.

Med hänsyn härtill och till vad jag nyss anförde tror jag, att de konsekvenser ur budgethänsyn och andra krav på statskassan, som här talats om, kunna minskas, om vi vilja söka ordentligt utnyttja de eventuellt arbetslösa för verksamhet inom moderneringens område. När vi på detta sätt enligt min uppfattning kunna minska dessa eventuella risker för alltför stora krav på statskassan, kan jag ej gilla en dylik synpunkt såsom bestämmande för avslag å utskottets förslag, utan ber, herr talman, att få yrka bifall till detsamma.

Herr H a g e: Herr talman! Den debatt, som här har pågått, har ju, kan man säga, på sätt och vis artat sig att bli en serie begravningstal över förolyckade motioner. Även jag har för min del väckt en motion i denna fråga, och jag skulle därför också möjligen kunna ha anledning att fortsätta i denna serie, men jag skall icke göra det, då man under de föregående anförandena hört, att här i kammaren finnes någon slags stämning, som givit sig tillkänna genom mummel och som säger ungefär detsamma, som det sades vid ett historiskt tillfälle: här har talats nog, nu vilja vi gå hem och lägga oss!

För min del skall jag alltså icke i någon större utsträckning ingå på någon kritik av utskottets utlåtande. Jag vill endast i förbigående säga, att jag tycker i alla fall, att det är beklagligt, att utskottet gått ifrån den princip, som slogs fast vid föregående riksdag, nämligen att det skulle finnas en minimigräns för de allra lägsta inkomsttagarna, som skulle åstadkomma, att när för de små inkomsttagarna krigstidstillägget skulle bli mycket litet, detsamma dock skulle kunna höjas upp till en viss höjd, nämligen denna minimigräns, så att det icke skulle verka alltför futtigt i förhållande till den fördyring av livsmedel och livsförnödenheter, som har inträffat. Jag skulle också gärna ha velat något utbreda mig över det förhållandet, att utskottet enligt min uppfattning icke nog starkt poängterat och slagit fast, att icke ordinarie personal skall tillerkännas krigstidstillägg på samma sätt och efter samma grunder som den ordinarie personalen. Jag vet nämligen på grund av erfarenhet från föregående år angående en del ämbetsverks sätt att tillämpa dessa bestämmelser, att det för en hel del extra ordinarie befattningshavare finnes anledning till stora farhågor och stor oro för att det skall bli en liknande tillämpning av dessa bestämmelser även i år och att alltså dessa icke ordinarie befattningshavare skola tillbakasättas. Jag hade för min del i den punkten ansett mig böra söka föra fram en formulering, som på ett bättre sätt skulle binda dessa ämbetsverk, så att de skulle anse sig tvungna att giva lika högt krigstidstillägg till icke ordinarie befattningshavare som till de ordinarie, men jag skall, som sagt, nu icke närmare ingå på den saken; jag har begärt ordet endast för att fästa regeringens uppmärksamhet

på en enda sak i den kungl. propositionen och i det föreliggande utskottsbetänkandet.

Jag tillät mig att i den motion, som jag väckt i denna fråga, göra en viss anmärkning mot den kungl. propositionens formulering av § 11, som avser krigstidshjälp. I den kungl. propositionen är det liksom även här i utskottsutlåtandet föreslaget uti nämnda paragraf, att en person skall ha krigstidshjälp efter vissa grunder, och denna högre eller lägre krigstidshjälp skall bestämmas med hänsyn till den inkomst- och förmögenhetsskatt, vartill personen i fråga blivit taxerad. Nu har under föregående år inträffat — det är ju mera undantagsfall, men en del sådana fall ha dock inträffat — att personer, kanske en smula till följd av egen underlåtenhet, men särskilt på grund av flyttningar, icke alls blivit uppförda till beskattning, alltså icke taxerats till någon inkomst- eller förmögenhetsskatt. Detta har lett till, att en sådan person icke kunnat få någon krigstidshjälp. Det var en dylik person, som häromdagen skrev till mig och meddelade, att han var i mycket fattiga omständigheter, han hade hustru och sex barn. Han hade överklagat vederbörande myndighets beslut att icke tilldela honom krigstidshjälp, och detta ärende han gått ända upp till regeringsrätten, vilken, såvida jag är riktigt underrättad, dekreterat, att när en sådan person icke råkat bliva uppskattad till viss inkomst, kan man icke veta, vilket belopp som skulle hava påförts honom, därest han i vanlig ordning skulle ha blivit upptaxerad, och på denna grund kunde en sådan person icke alls få någon krigstidshjälp. För min del får jag säga, att ett sådant sätt att handlägga saken verkar väl mycket formalistiskt. Men det är möjligt, att när formuleringen är sådan, som den här är, Kungl. Maj:t icke kan göra på annat sätt och att Kungl. Maj:t är bunden av denna formulering på sådant sätt, att Kungl. Maj:t och vederbörande verk icke kunna utanordna krigstidshjälp i dylika fall. Det var för att häva dessa omöjligheter för Kungl. Maj:t, som jag för min del tillät mig att i motionen framlägga ett särskilt yrkande i detta hänseende. Jag framhöll nämligen i motionen, att även sådana personer, som icke uppförts till taxering till en viss inkomst, borde erhålla krigstidshjälp med det belopp, vartill de skulle ha varit berättigade efter det belopp, som de skulle ha blivit uppskattade till i inkomst- och förmögenhetsskatt, för den händelse taxering verkligen förekommit på vanligt sätt.

Emellertid har utskottet icke alls svarat på denna min motion och alltså icke gjort någonting åt denna sak. Nu har en del personer, sådana som äro anställda såväl vid statens järnvägar som andra statsinstitutioner, skrivit till mig och gjort framställning i frågan, och jag har rätt dem att gå till Kungl. Maj:t. Visserligen är ingen av regeringens medlemmar här närvarande för tillfället, men jag föreställer mig dock, att regeringen kommer att taga del av den debatt, som förts här i kammaren uti denna fråga, och jag vill därför passa på tillfället att uttala den förhoppningen, att vederbörande inom regeringen vid behandlingen av dessa framställningar om krigstidshjälp i nu angivna fall ordna saken på det sättet, att en proposition framlägges för riksdagen, som tillförsäkrar dessa personer krigstids-

*Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.*

(Forts.)

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.

hjälp både för förra året och möjligen även för innevarande år. Och jag har anledning att tro, att herrarna här i kammaren komma att med välvilja emottaga en sådan proposition, ty det har gällt i de fall, som jag hittills fått reda på, en del befattningshavare med stor familj och mycket små inkomster.

(Forts.)

Herr talman! Utom dessa små erinringar rörande föreliggande fråga skulle jag naturligtvis kunna fortsätta och ingå på en hel del andra spörsmål, som jag i min motion väckt på tal. Men jag skall icke fortsätta därmed utan nu endast inskränka mig till att i korthet yrka bifall till det föreliggande utskottsförslaget.

Herr S ä v s t r ö m: Herr talman! Då man å ena sidan hör herr Thores klagan över, att de högre statstjänstemännen icke få tillräckligt krigstidstillägg och å andra sidan hör herr Lindqvist i Kosta ge uttryck åt den uppfattningen, att de högre statstjänarna egentligen få för stort krigstidstillägg, då förstår man vilken svår ställning, som detta särskilda utskott måste ha haft. Jag vill nu för min del instämma med herr Lindqvist i Kosta därutinnan, att de högre statstjänarna ha naturligtvis lättare att reda sig under kristiden än de lägre, och man kan naturligtvis, då detta ärende nu föreligger till behandling här i kammaren, ge uttryck åt och få anhängare till en sådan uppfattning, men när man är dömd att sitta i ett utskott och söka komma fram på en väg, som innebär en lösning, så är det klart, att då duger icke att se saken på ett dylikt ensidigt sätt, utan man måste söka förena sig om att finna en lösning, som kan vara tillfredsställande.

Nu är ju det förslag, som här framkommit från utskottet, en kompromiss, såsom vi ju kunna förstå, men det är en mycket stark kompromiss, och vi ha inom utskottet haft den känslan, att det icke skulle vara gott att kasta omkull detta förslag eller företaga någon betydande ändring i detsamma.

Herr Thore citerade här en broschyr av professor Nils Wohlin, däri återgives ett tal som denne hållit i syfte att klargöra de högre statstjänarnas krav på högre dyrtidstillägg. När det gäller rekryteringen av dessa tjänstemän, kan jag nog till stor del instämma i vad han där anför. Men när man granskar alla de skrivelser, alla de broschyrer och uttalanden, som inkommit till särskilda utskottet, har man nog kunnat finna, att det ibland förhåller sig så, att vederbörande bevisat för mycket. I nyssnämnda broschyr t. ex. står också, bland annat, angivet, att följderna av statstjänstemännens kamp för sin hotade ställning såsom medelklass bliva i mer än ett hänseende ödesdigra för staten. Det har redan, heter det, sin allvarliga innebörd, att nativiteten inom dessa kårer är så låg, och sedan anføres det, att år 1913 utgjorde antalet födda inom äktenskapet för den jordbruksidkande befolkningen 19,3, för den industriarbetande befolkningen 20,0, för i handel och sjöfart sysselsatta 19,3 och för den i allmän tjänst m. m. levande befolkningen endast 15,1.

Jag tror, som sagt, att man med sådant bevisar för mycket, och

det kan sålunda hända, att man icke bevisar något alls. Om man ser t. ex. på ett sådant verk som statens järnvägar, så tror jag icke, att om det gäller att finna det största barnantalet, man får gå upp till de högsta kretsarna, utan snarare sänka sig mycket lågt ned, och man skall kanske finna, att det är just bland de lägst avlönade grupperna, som banvaktarnas grupp t. ex., för att nu nämna en viss grupp, där man påträffar det största antalet födda.

*Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)*

Herr Hage yttrade i sitt anförande, att han skulle ha önskat, att utskottet hade kraftigare kunnat understryka de icke ordinarie befattningshavarnas krav på att få krigstidstillägg och krigstidshjälp tillmätta i den storlek, som vore önskligt. Ja, även vi andra ledamöter i utskottet ha haft precis samma uppfattning, men var och en, som läser motiveringen till 7 §, finner, att det går näppeligen icke an att skriva starkare, än vad utskottet där gjort. Det är vår förhoppning, att vederbörande myndigheter här också skola komma att tilldela såväl krigstidstillägg som krigstidshjälp på sådant sätt, att det icke skall ge den personal, varom där är fråga, anledning till missnöje.

I fråga om de väldiga kostnader, som äro förenade med detta förslag, så är det klart, att litet var kan vara betänksam, och det är inte underligt, om en finansminister ger uttryck åt detsamma; men å andra sidan måste man väl ändå säga, att under dessa fruktansvärda tider nödgas väl alla länder i Europa underkasta sig oerhörda utgifter, icke blott för sådant, som hör till kriget, utan även på andra områden; och då är det väl icke underligt, om även vi, som hittills undgått faran att dras med i kriget, dock måste ehuru väl vi äro neutrala, underkasta oss betydande utgifter, vilka blivit en följd av världskriget och det katastrofartat sjunkande penningvärdet. Med hänsyn till framtiden får man väl hoppas, att det efter hand skall reda upp sig på något sätt och att, om det icke blir möjligt för den nu levande generationen att reda upp allt detta, det dock må kunna ske i en framtid.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hildebrand: Herr talman! Även jag ber att få göra ett kort inlägg, icke för att på något sätt inverka på dagens beslut — det ligger ju ganska klart — utan endast för att framföra ett par önskemål för den tid, som kommer efter beslutet i dag, d. v. s. med hänsyn till den proposition, som kommer att avlätas till nästa års riksdag i detta ämne. Jag hade såsom en del andra motionärer livligt hoppats, att det skulle vara möjligt att få procentsiffran höjd från 30 till 40, men nu har ju detta icke gått för sig enligt utskottets mening. Jag erkänner dock villigt, att utskottet i mycket hög grad har förbättrat det kungl. förslaget och att man därför bör framföra ett tack till utskottet. Det är ju också ofantligt ökade statsutgifter, som nu påfordras; det ökade beloppet går ju löst på 100 miljoner kronor. Vad som emellertid gör statstjänarnas ställning så svår trots det tillägg, som förra året och i år särskilt lämnats, är, att dessa tillägg

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i star-
tens tjänst.
(Forts.)

kommit så sent, och det är ur den synpunkten man hoppats på att nu ha kunnat öka tilläggsbeloppen.

Det första önskemålet, som jag skulle vilja framställa och som synes mig vara av en ofantlig betydelse, är, att staten, även om krigskonjunkturskatten och andra inkomster skulle börja sina, icke må underlåta att så länge dyrtiden varar fortsätta med att betala dessa tillägg till statstjänarnas löner. Det kan under de kommande åren bli va mycket svårare finansiella problem, som uppkomma på grund av det ansvar i fortsättningen, som staten nu ikläder sig. Men det torde vara alldeles klart, att detta ansvar måste staten påtaga sig. och även om statens finansiella ställning blir vanskligare än för närvarande, måste dyrtidstillägg allt framgent, så länge det erfordras, komma att utgå.

Härvid ber jag att få understryka, vad redan ett par andra medlemmar av kammaren framhållit, det nämligen, att man icke får behandla de högre inkomsttagarna alltför knappt, och jag har i detta fall en uppfattning, som är tämligen motsatt den, som här utvecklats av herr Lindqvist. Nu stannar man vid ett tillägg av 2,007 kronor, och man finner här av den intressanta tabellen över tilläggets procentuella inverkan på olika löner inom ett ämbetsverk, att tillägget motsvarar för vaktmästare därstädes 59 procent och för president 17 procent. Jag erkänner mycket villigt, att en minskning i procentsatsen, ju längre upp man kommer på löneskalan, är motiverad, men jag tror, att minskningen här blivit alldeles för skarp, och jag tillåter mig anmärka, att staten i många andra avseenden med kommunernas medverkan har sökt bidraga till att lindra dyrtidens tryck för de mindre inkomsttagarna och att dessa lindringar icke kommit dem, som haft inkomst över ett visst belopp, till del. Det är sålunda, enligt min mening, så, att dyrtiden nog trycker i mellangraderna proportionsvis mycket värre än åtminstone på vissa håll i de lägre graderna, och man får icke bortse från, att på personer i högre grader helt naturligt måste ställas socialt större krav i flera hänseenden än på de i lägre grader anställda.

Det förefaller mig, att det ligger en viss orättvisa uti att begränsa tillägget såsom här är gjort, och jag skulle därtill vilja säga, att det icke synes mig blott ligga en orättvisa däri, utan det är så oändligt oklokt av statsmakterna att så göra. Här har senast av herr Nylander påpekats mycket starkt, att statstjänstemännen söka sig från statens tjänst till enskild tjänst. Detta är något, som man bör i allra högsta grad uppmärksamma. Jag träffade på en resa för någon vecka sedan en man, om vilken jag förut visste, att han var en mycket duglig person. Vi kommo i samspråk, och han nämnde då, att han hade en statstjänst och att hans inkomster inalles uppgingo till ungefär 10,000 kronor. Han hade blivit erbjuden en plats i enskild tjänst med en årslön av 40,000 kronor, garanterad för fem år. På grund av att han ägde någon enskild förmögenhet hade han dock avböjt detta anbud — han älskade nämligen sitt arbete och ville icke lämna det. Man kan förstå, att när en president i det ämbetsverk, som här anförts, kommer upp till 12,000 kronor, när ett

justitieråd har, som jag tror, 13,000 kronor, medan en stor bank kan betala sin främste jurist 20—25,000, kanske 30,000 kronor, och när en person i ledande ställning inom ett industriellt företag har en lön på 20,000, 30,000 ända upp till 40,000 kronor, blir skillnaden så stor, att det måste i längden synnerligen menligt inverka på hela statslivet, på hela administrationen.

*Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.*

(Forts.)

Det är ur denna synpunkt, som det nu synes mig vara så ofantligt oklokt att icke låta tjänstemän i de högre lönegraderna få något högre procentuellt tillägg, än vad här är föreslaget, och jag tror, att det därför vore synnerligen klokt, om man i ett följande års proposition funne ett högre totalbelopp för tillägget, än vad som nu kommer att stadgas. Jag tror, att detta icke endast vore att tillgodose ett ganska rättvist krav, utan framför allt vore en åtgärd av synnerlig klokhet ur statens egen synpunkt.

Jag ber, herr talman, att efter framhållande av dessa önskemål få yrka bifall till vad utskottet hemställt.

Herr Lithander: Herr talman! Genom den formulering, som utskottet givit åt § 14 i sitt förslag, har från krigstidstillägg undantagits en hel del personer, vilka skulle kommit i en avsevärt mycket bättre ställning, om Kungl. Maj:ts förslag enligt § 15 hade följts. Jag skall därvid särskilt be att få påpeka, att ett mycket stort antal rullföringsbefälhavare och sjöruddföringsbefälhavare nu komma i ett bra mycket sämre läge. Samma är givetvis förhållandet med åtskilliga andra befattningshavare. Utskottet har här gjort denna ytterligare beskärning, utan att egentligen ingå i någon motivering. Jag skall nu icke heller upptaga kammarens tid med att framföra de många skäl, som mycket väl skulle kunna anföras för ett bifall till vad Kungl. Maj:t i denna punkt föreslagit. Jag skulle helst ha velat yrka bifall till den ökning, som innebäres i den motion, som undertecknats av herr Thore jämte ett stort antal ledamöter här i kammaren, däribland även mig, men det finns ju icke någon utsikt att genomdriva ett sådant yrkande efter första kammarens i dag fattade beslut.

Jag ber dock, herr talman, att få göra det yrkandet, att § 14 i utskottets förslag måtte ersättas med § 15 i Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Persson i Norrköping: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet med anledning av herr Nylanders anförande här för en stund sedan. Då han, enligt min mening, reagerade mot den uppfattning, herr finansministern hade gjort sig till tolk för genom att säga, att vad vi här besluta, kommer att medföra sina konsekvenser, i ty att vi stå inför en stor och omfattande arbetslöshet och att det blir nödvändigt för statsmakterna, när den inträffar, att träda emellan för att understödja dessa arbetslösa. Herr Nylander förmenade, att dessa konsekvenser icke skulle bli så pass betydelsefulla varken i vad det gällde behovet att tillfredsställa de krav, som komma från de arbetslösa, eller vad beträffade de

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.

(Forts.)

ekonomiska utgifterna för statens vidkommande, ty, förklarade han, vi ha här talat om, att det är brist på jordbruksarbetare, och vi ha talat om anslag för jordbruksnäringen; och det bör då krävas av industriarbetarna, att de gå över till jordbruksarbete. Det kan visserligen medföra en smula obehag för dem genom att de måste ombyta vanor o. s. v., men detta bör kunna ordna sig, ansåg han. Ja, det låter mycket bra och mycket plausibelt, men det kräves också någonting annat, om dessa skulle gå över till jordbruksarbetet. Det kräves, att de vänja sig vid sådant arbete och att de erhålla så pass mycket betalt, att de under dessa dyra tider kunna nödtorftligen uppehålla sig själva och sin familj. I alla händelser måste dessa arbetare, då de förflyttas från den plats, där de äro bosatta och där de ha sina familjer, till en annan plats, leva såsom ungarlar och förty ha hushåll och bostäder på två håll. Det är alltid vanligt inom industrien numera, att när en arbetare sålunda skickas från sitt hem, han får rimlig ersättning för de ökade utgifter, som därav följa. Jag undrar, huruvida jordbrukarna verkligen äro villiga att betala detta av egen drift. Vidare bör man komma ihåg, att om man skickar ut en skrädare, en skomakare, en textilarbetare, en typograf, eller andra yrkeslärd arbetare, vilka sysselsätta sig med finare arbeten, som icke fresta musklerna, och vilkas händer äro ovana vid jordbruk, så blir deras inkomst, enligt vad all erfarenhet visar, mindre, när de sysselsättas med jordbruksarbete, än de förtjäna i sin vanliga sysselsättning, och jag anser därför, att det måste inläggas en rätt bestämd gensaga mot de funderingar, som herr Nylander här gjorde sig till folk för. Dessa konsekvenser äro en synnerligen kraftig erinran och påminnelse om de försummelse, som vi här i landet ha gjort oss skyldiga till i vad gäller sociala reformer. Vad har det blivit av det krav, som av oss socialdemokrater inom riksdagen framställt här upprepade gånger, sedan vi började komma hit, nämligen att arbetarna skulle allmänt försäkras gent emot de svårigheter, som inträffa på grund av konjunkturvaxlingarna och därmed följande stor arbetslöshet. Man har just från det parti, som herr Nylander tillhör, motsatt sig dessa reformer, och för närvarande ha vi här i landet, i motsats till många andra länder, snart nog de flesta, inte någon som helst annan arbetslöshetsförsäkring än den, som de till fackförbunden anslutna arbetarna själva skapat. Och hur mycket man än offerar i dessa arbetslöshetsunderstödkassor, så är det dock för dessa kassor omöjligt att uppehålla arbetslöshetsunderstöden enligt stadgade bestämmelser under så långa arbetslöshetsperioder, som inträffat under den nuvarande krisen i åtskilliga fall och som hota även i fortsättningen av denna kris, då industrierna måste läggas ned. Hade vi för tjugo år sedan löst denna fråga, så hade vi nu helt visst kunnat vara därhän, att vi haft fonder i dessa arbetslöshetsförsäkringsinstitutioner, vilka man kunnat falla tillbaka på både för arbetarnas del och för samhällets del under den kris, som vi nu leva i. Men nu ha vi straffet för denna försummelse på det sociala området.

Vi skola heller icke glömma de stora arbetsgivarbolagens plikter gentemot sina arbetare. De belopp, som storindustrin tagit in under denna kris, äro svindlande. Enligt de sista uppgifterna, som kommo för en tid sedan, angående krigskonjunkturskatten, så har denna belöpt sig till omkring 200 miljoner kronor — jag kommer icke ihåg siffran exakt. Det är omöjligt att säga, hur stor procent av krigskonjunkturvinster denna skatt tagit ut. Det är ju lägre procentsatser och högre procentsatser. Men om vi antaga, att skatten utgör 20 % i medeltal, så skulle av dessa krigskonjunkturvinster återstå omkring 800 miljoner kronor för att gå i de enskilda företagens kassakistor och fonder m. m. samt till nya aktieteckningar o. s. v. Ha inte arbetsgivarna männe skyldighet att träda till hjälpende, med dessa stora, kolossala vinster för ögonen? Och kan man icke säga, att dessa krigskonjunkturvinster till väsentlig del uppstått därför att arbetsgivarna inom många industrier under krisen betalt sina arbetare alltför lågt i relation till de värden, som de producerat, i relation till priset på de varor, som frambringats just genom arbetarna.

Herr Nylander nämnde vidare, att arbetarna få fördelar genom dessa rabattböcker och genom dessa anslag. Ja, det är ett litet fåtal varor, som de få prisnedsättning på, när de äro nere i mycket låga inkomster. Men jag skall å andra sidan be att få betona, att denna fördel uppväges av det behov, som kroppsarbetarna ha att få rikligare näring, att få mer mat. Den prisskillnad, som de kunna få exempelvis på fläsk- och köttvaror och även på fisk i vissa fall och några andra varuslag, den nppväges mer än väl av det behov, som föreligger — på grund av brödransonens knapphet, på grund av bristen på bönor och ärter och sådana saker och på grund av knappheten på potatis för närvarande — att inköpa större mängder av de varor, som de kunna få, för att uppehålla de fysiska krafterna från den ena dagen för att kunna utföra ett produktivt arbete den andra dagen.

Jag skall även be att få erinra om en liten synpunkt, som man ständigt glömmar i det här fallet. Det är, såvitt man kan se av statistiken, en väsentlig skillnad i vad gäller barnantalet inom de fattiga familjerna och inom de rika. Det är inte alls ovanligt, att man i s. k. välbärgade och bättre familjer ser, att barnantalet är relativt ringa, ej minst inom tjänstemanna- och ämbetsmannafamiljer. Men inom arbetareklassen finner man däremot ofta synnerligen talrika familjer, synnerligen stora barnskaror. Det är den klass, som fullgör en av de allra främsta medborgerliga plikter, som en samhällsmedborgare har, nämligen att skapa fram till världen, föda och fostra ett stort antal nya medborgare, nya människor, vilka ju är det dyrbaraste, som samhället äger, och det dyrbaraste, som samhället även för framtiden kommer att äga. förutsatt att samhället skall utveckla sig. Ligger icke även häri ett bevis för att dessa familjer behöva skyddas särskilt starkt vid arbetslöshetsstillfällena och att de ha rätt därtill, därför att de fullgöra en medborgerlig plikt som för samhället är synnerligen fördelaktig och behövlig och nödvändig.

Jag har velat framhålla dessa synpunkter med anledning av

*Ang. krigstills-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)*

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)

herr Nylanders enligt min mening allt för ensidiga syn på detta problem, vilken jag icke kan instämma i. Vad beträffar det här föreliggande förslaget som vi behandla är min uppfattning den, att utskottet har lyckats på ett mycket gott sätt lösa de olika problemen. Det har blivit så mycket yttrat om detta förslag, så jag skall för min del icke yttra någonting alls, utan ber endast att få yrka bifall till utskottets hemställan i det föredragna betänkandet.

Herr B ä r g i Katrineholm: Herr talman! Jag skall endast be att få yttra några ord med anledning av vad som här anförts.

Vad först beträffar herr Björcks förslag om ett tillägg till motiveringen, vilket förslag också fick understöd av herr ecklesiastikministern, så är jag tämligen viss om, att om det material för sakens bedömande, som herr Björck var i besittning av, hade förelegat i utskottet, så skulle utskottet säkert ha sökt finna en lösning på den frågan. Nu var det ju icke möjligt, i brist på detta material, och man får hoppas, att det tillägg till motiveringen, som föreslagits, i någon mån skall råda bot på den brist, som härvidlag förefinnes.

Med anledning av herr Tengdahls uttalande här vill jag säga, att förhållandet är ju det med lönerna för dessa lärare vid tekniska skolan, att man kanske kan tvista om, huruvida de olika avlöningsbeloppen äro att betrakta såsom skilda avlöningar eller såsom ett helt. Utskottet har givetvis i detta fall liksom i ofantligt många andra fall icke kunnat sätta sig som lagtoikare, utan det blir respektive myndigheters sak att göra det. Förhållandet är i alla fall det, att om dessa lärare icke nu skulle få räkna sammanlagda avlöningsbeloppet såsom ett helt, så få de rättighet till grundplåten och det procentuella tillägget på det högsta avlöningsbeloppet. Och skulle de icke få den rätten utan gå miste om grundplåten, så få de det procentuella tillägget på den sammanräknade avlöningssumman. Men jag håller före -- och den åsikten förfäktades också i utskottet -- att deras ställning verkligen är sådan, att de ha gott hopp att få både grundplåten och det procentuella tillägget på det *sammanlagda* beloppet.

Med anledning av herr Lithanders uttalande här nödgas jag säga, att ett bifall till det skulle ge till resultat en återremiss av ärendet till utskottet. Första kammaren har biträtt utskottets förslag. Fattar andra kammaren ett avvikande beslut, så blir det ett uppskov, som räcker till efter påsk, ty ärendet hinner uppenbarligen icke i så fall komma tillbaka till kamrarna förrän efter påsk. Det blir alltså ett uppskov på en månads tid. När man vet, att över hundratusen människor otåligt vänta på att komma i åtnjutande av detta tillägg, och att det så väl behövs, så skulle jag finna det vara synnerligen olyckligt om kammaren på det anförda skälet skulle försaka ett sådant dröjsmål. Dessutom tjänar det ingenting till att ytterligare tugga om den här saken. Om man skulle stryka denna punkt i utskottets hemställan, så skulle det föra till sådana konsekvenser, att herrarna, om ni tänka er noga in i förhållandena, icke torde vilja taga de konsekvenserna. I åtskilliga fall, där det är en liten pen-

sion, kan det långt ifrån vara missunt, att tjänsteinnehavaren får åtnjuta tillägg såväl på pensionen som på den lön, han som stats-tjänare uppbär. Men det finns också stora pensioner, vilkas innehavare komma i åtnjutande av maximibeloppet 700 kronor, och att därtill lägga fullt tillägg på hela lönen skulle bli en dubbelbetalning, som verkligen saknar fog för sig. Jag hoppas, att om det vid tillämpningen av utskottets förslag, om det blir lag, under det kommande året visar sig, att oegentligheterna äro alltför stora, Kungl. Maj:t skall vid en blivande propositions utarbetande taga hänsyn härtill. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att i fjol rättade riksdagen retroaktivt till en sådan där sak, nämligen om stärbhusens rätt till krigstidshjälp efter avlidna. Och i år har Kungl. Maj:t vid propositionens utarbetande i fråga om tillägg till pensioner föreslagit en sådan retroaktiv rättelse, som råder bot på de missförhållanden, som man har varnat under det gångna året, men som man icke hade riktigt klart för sig då. Jag är övertygad om, att där rättelse påkallas, det är lämpligare att ordna saken på antytt sätt än genom ett beslut olika med första kammarens, vilket kanske endast komme att ha till resultat ett dröjsmål.

Till sist, herr talman, några få ord i anledning av herr Hages beklagande av att utskottet icke har kunnat gå med på att fasthålla fjolårets princip om en minimigräns. Jag anser det vara skäl att säga några ord om den saken, därför att det är säkert många, som ha den uppfattningen, att det skulle vara så lätt att reda ut den där historien om tillämpningen av en minimigräns. Jag vill erinra herr Hage om att den motion, han framburit tillsammans med några andra — en motion, som i mycket är väl genomtänkt och utarbetad — när man söker tillämpa den i praktiken, och när man undersöker den nogare, dock leder till sådana konsekvenser, att jag knappast tror, att herr Hage själv skulle vara benägen att i alla detaljer följa med. Vi ha förut, herr Hage och jag, på annat ställe varit i tillfälle att genomdiskutera denna fråga. Jag har också haft tillfälle att inför statstjänargrupper, som beröras av saken, visa hurudan ställningen är, och dessa statstjänargrupper ha då själva erkänt, att konsekvenserna av ett bifall till herr Hages motion måste bli sådana, att de finna sig mindre belättna därmed än med utskottets förslag. Herr Hage har för resten själv fått avvika från sin ståndpunkt om minimibelopp så betydligt, att det icke är så fasligt mycket kvar. Man kan naturligtvis icke fastslå ett minimibelopp så litet, att det egentligen icke gör någon nytta för den stora mängden. Men ett verksamt minimibelopp ter sig oformligt stort för alla dem, som ha så synnerligt låg kontant lön, som fallet är med en del tjänstsinnehavargrupper, vilka ha en del förmåner in natura. Herr Hage har därför själv föreslagit att under minimibeloppet skulle tillämpas en ren procentskala utan någon grundplåt. Enligt motionen skulle nämligen en naken procentskala tillämpas från omkring 1,200 kronor och nedåt, och det tror jag man knappast kan finna fullt rättvist. I de fall, där minimibeloppet enligt herr Hages motion skulle verka, finns det för övrigt en del tjänstsinnehavare, som ha naturaförmåner

Ang. krigstids-tillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst.

(Forts.)

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.

(Forts.)

i form av fri bostad och kläder. Det kan ju då icke vara fullt riktigt, att en person, som har sådana naturaförmåner, får ett belopp, som är lika högt som för en, som icke har dessa förmåner. Herr Hage har också själv nödgats göra detta medgivande och i sin motion föreslagit att för befattningshavare med bostad in natura skall minimibeloppet minskas med 30 % av bostadsförmånens uppskattade värde. När nu denna in-naturaförmån, som förhållandet är vid statens järnvägar, uppskattas olika på olika orter — den varierar där från 20 % till 40 % av arvudet — leder detta till, att det belopp som skall dragas från minimibeloppet blir större på dyrare ort än å billigare, vilket har till följd att krigstidstillägget bleve *högre* på de billigare orterna och *lägre* på dyrorterna. Jag kan därför nämna, att om man skulle följa detta förslag, skulle tjänst innehavare, som åtnjuta naturaförmån i form av fri bostad och äro bosatta på landsbygden, erhålla ett mycket större tillägg än de, som äro bosatta i stad med dess dyrare förhållanden; och det kan icke vara riktigt.

Den där frågan är icke så lätt att lösa, särskilt om man skall ha minimibeloppet så högt tilltaget, att det betyder någonting. Detta gör, att man icke med den tid, som stått till buds för att behandla detta förslag, har *kunnat* ge sig in på att fastställa någonting tillfredsställande sådant. Jag vill framhålla detta så mycket mer, som jag i samband med diskussionen om denna sak utanför riksdagen blivit tillvitad, att jag skulle vara en stor beundrare av det procentuella systemet. Jag kan ju få, herr talman, till kammarens protokoll uttala, att detta är ett fullständigt misstag. Jag anser icke det procentuella systemet vara lämpligt, när man tillmäter krigstidstillägg, men kan det oaktat icke gå med på det förslag om minimibelopp, som här framställts, ty däremot kunna andragas så starka skäl, att de böra accepteras av var och en, som sätter sig in i och rättvist bedömer saken. — Jag har fortfarande intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr N y l a n d e r: Herr talman, mina herrar! Herr Persson i Norrköping hade några invändningar att göra mot mitt förra anförande, vilka invändningar jag icke i ett par punkter kan lämna oemotsagda.

Han påpekade bland annat, att industriarbetarna måste, för den händelse de skulle användas till jordbruksarbete, göra anspråk på så pass betalt, »att de kunde klara sig». Ja, det är naturligtvis en riktig synpunkt. Men detta får väl i alla fall icke ske på det sättet, att för den händelse de kunna utföra ett arbete hos jordbrukarna, de finge så bra betalt, att *jordbrukarna* icke kunde klara sig. Ej heller får det ske på det sättet, att de genom statsunderstöd få så pass betalt, att de övriga samhällsklasserna icke kunna klara sig. Vad jag åsyftade var naturligtvis det, att man genom ömsesidigt tillmötesgående skulle underlätta statsmyndigheternas stora bekymmer i de tider, som komma, på det sättet, att även industriarbetarna taga sin del i det lättnadsarbete, som från alla håll måste igångsättas, i sådan form, att de söka få användning för sin arbetskraft.

Herr Persson invände häremot, att de i de flesta fall icke äro lämpliga för jordbruksarbete. Ja, det är naturligtvis riktigt, att de icke äro fullt så tränade som de vanliga jordbruksarbetarna. Men å andra sidan vill jag dock påpeka, att en hel del av våra industriarbetare äro före detta jordbruksarbetare, inflyttade från landet, där de förut arbetat inom modernäringen. Det är alltså en hel del av dem, som äro fullt inne i saken, och med litet god vilja skulle dessa nog kunna åstadkomma ganska goda resultat. Även vad de andra icke direkt i lantbruket tränade beträffar borde de väl också kunna komma till användning i en hel del sysslor, där arbetskraft saknas. Vi se ju nu exempelvis i vårt grannland Norge, hur den civila värnplikten synes bliva antagen, och där råder det väl ännu större brist på tränade jordbruksarbetare än här hemma.

Ang. krigstidstillsäg och krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst.
(Forts.)

Herr Persson nämnde vidare, att man måste ställa stora fordringar på industrien, därför att den skördat så oerhörda inkomster nu under krigsåren. Det är i viss mån riktigt. Men man får emellertid härvid ej glömma, att om inkomsterna nu varit goda och givit anledning till konsolidering och förtjänster, dessa inkomster sannerligen för den framtid, som stundar, äro absolut nödvändiga. Ty söker man se något framåt på de ekonomiska förhållanden, som tyckas vänta vårt land och andra länder, kan jag för min del icke finna annat än att man därvid måste komma till det resultat, att vi måste vänta en oerhörd stark konkurrens, som kommer att sätta vårt lands industri på det största kraftprov, den kanske någonsin fått undergå. Då gäller det att vara rustad, icke blott med tekniska hjälpmedel, utan även med ekonomiska, så att vår industri har ryggrad nog att fylla de rent ekonomiska krav, man kommer att ställa på densamma, liksom de krav på många andra områden, till vilka man då måste taga hänsyn, och som naturligtvis ligga helt utanför denna debatt, varför jag heller icke här vill ingå därpå. Men hade vi icke lyckats så pass bra att nu konsolidera våra industrier, är jag övertygad om, att de för framtiden ej heller skolat kunna såsom jag hoppas att de skola, hålla sina arbetare om ryggen. Och i den punkten måste väl herr Persson och andra, som kanske icke äro av min åsikt, vara ense med mig, att våra industrier som sagt i många fall redan visat en mycket god omtanke om sina arbetare, tack vare just det förhållandet, att de haft ekonomiska medel därtill.

Men denna relativt starkare ekonomiska ställning, som en del företag fått, har enligt min uppfattning icke, som herr Persson antydde, uppkommit därigenom, att arbetarnas löner hållits hårt nere och vinsterna därigenom gjorts stora, så att det följaktligen skulle vara arbetarna, som blivit offren för dessa stora vinster. Nej, det är det internationella ekonomiska läget med de goda konjunkturerna för den svenska sjöfarten och exportindustrien, som åstadkommit detta, samt en i många fall vaken köpmannaklass i vårt land, som förstått att skaffa dessa penningar hit. Det är icke en utpressning av arbetarnas ställning. Det är icke riktigt att så säga.

Jag anser alltså i anslutning till detta och vad jag nyss anförde, att genom ett sådant förstående och en sådan god vilja från arbe-

Ang. krigstids-
tilläg och
krigstidshjäl-
p åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)

tarnas sida att använda sin kraft, där den behöves inom vårt jordbruk, riskerna för allt för stora krav på statskassan, vilka krav av herr statsrådet och chefen för finansdepartementet påvisades, kunna minskas. Men att dessa risker ändå förefinnas har jag icke bestritt. Genom ett sådant tillmötesgående som jag omnämmt, det vill jag ännu en gång säga, kunna dock dessa krav betydligt lättare tillgodoses, och därför anser jag, att vi utan att pålägga nya, för vårt näringslivs framtid farliga skatter kunna gå in på utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, ännu en gång ber att få ansluta mig.

Herr Persson i Norrköping: Herr talman! Jag vill endast säga några ord på grund av de nya synpunkter, herr Nylander anförde.

Han sade, att industriarbetarna ej kunna få mera betalt, än att jordbrukarna kunna klara sig, och att de ej kunna få så högt understöd, att de andra samhällsklasserna icke kunna klara sig. Det är icke fråga om, att de skulle få mera än vad som oundgängligen är nödvändigt för att kunna leva. Jag har icke talat om så eller så höga löner, utan jag har endast framställt den fordran, att de skola få, vad de behöva för att de och deras familjer skola kunna leva och för att de skola kunna arbeta, att de av sin inkomst skulle få så pass mycket näring, att de från den ena dagen kunna få krafter tillräckligt för att arbeta den andra dagen. Något mera har jag icke sagt.

Och så säger vidare herr Nylander, att jag nämnde, att många icke äro lämpliga för jordbruksarbete. Nej, säger herr Nylander, men de böra försöka jämka. Ja, herr Nylander, här är icke fråga om att någon skall kunna få arbetslöshetsunderstöd, som icke alldeles ofrivilligt är arbetslös. Den regeln tillämpas redan nu av arbetslöshetsanstalterna och de övriga institutioner, som ha att utbetala pengar till de arbetslösa, att ingen arbetare, som kan få för honom lämpligt arbete och icke tar det, får något understöd. Endast till dem, som icke på något vis i världen kunna få arbete, är det, som man ger arbetslöshetsunderstöd.

Jag vet väl, att i den stad, jag tillhör, med stor arbetslöshet inom grovarbetarfacket, hamnarbetarfacket och byggnadsarbetarfacket många av dessa arbetare givit sig i väg från Norrköping ut i skogarna. Det är icke från bränslekommissionen, som de fått arbete, utan de ha fått arbete hos privata arbetsgivare med dikning och stubbrytning etc., och deras inkomster ha varit relativt goda. Därför har arbetslösheten icke blivit så oerhörd stor i Norrköping, som man skulle kunna tänka sig. Men för hela den stora textilindustriarbetarekåren, som en tid varit arbetslös, hava arbetsgivarna gjort rätt mycket. Det är emellertid klart, att enskilda fabriker icke i längden kunna uppehålla en stor arbetsstyrka under dylika omständigheter, utan att det måste komma hjälp från annat håll. Och det är för dessa kårers intressen, jag här velat göra mig till talman.

Herr Nylander sade också, att de pengar, som industrien förtjänat, äro nödvändiga för den ytterst starka konkurrens, som kom-

mer efter fredsslutet. Jag håller med honom om, att efter kriget måste de svenska företagarna och de svenska arbetarne och hela det svenska folket spänna varje muskel och varje nerv för att hålla sig uppe i konkurrensen på industriens område, och där behöves helt visst pengar. Men, herr Nylander, det behöves en sak till. Ni kunna aldrig, om ni än aldrig så mycket utveckla den döda arbetskraften, undvara den *levande* arbetskraften, de levande armarna, som driva verksamheten. Och om ni gå dithän, att ni pressa ned levnadsstandarden för dessa arbetare, kommer resultatet att bli, att ni bli dem förutan. Ty icke tror jag, att man här i landet kommer att stadga emigrationsförbud. Utan då kommer emigrationsfloden att gå till Amerika, till Tyskland och Frankrike, de länder, där man kommer att söka efter skickliga arbetare med ljus och lykta för att kunna bestå i konkurrenskampen inom industrien. Floden kommer att gå ifrån Sverige i långt högre grad än den någonsin hittills gjort. Det är även dessa synpunkter, som måste tagas med i denna framtida konkurrenskamp. Gör man icke det, så står man där ganska illa ställd, då det gäller att taga tillbaka vad som förlorats under denna tid.

Ang. krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst.
(Forts.)

Så säger herr Nylander, att köpmännen äro orsaken till nationalförmögenheten och den stegrade produktiva verksamheten. Den ekonomiska lärosatsen lär det väl icke vara så många, som vilja underskriva. Det är väl dock så, att det är det produktiva arbetet, det är väl företagsamheten i vad det gäller produktivt arbete, som är orsaken till utvecklingen och till att förmögenheten växer. Köpenskapen är väl mera en bisak, som man icke bygger någon stark nationalekonomi på i dessa tider.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde först propositioner i fråga om utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till berörda hemställan, dels ock på bifall till samma hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Lithander; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i förstnämnda proposition.

Härefter gav herr talmannen beträffande motiveringen propositioner å de i sådant avseende under överläggningen framkomna yrkandena; och godkände kammaren utskottets motivering med det av herr Björck föreslagna tillägget.

§ 2.

Vidare föredrogos vart för sig särskilda utskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg under år 1918 åt f. d. befattningshavare i statens tjänst jämte i ärendet väckta motioner; och

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg under år 1918 åt pensionerade båtsmän och marinsoldater

Andra kammarens protokoll 1918. Nr 27.

samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare jämte en i ärendet väckt motion.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3.

*Ang. krigstids-
tillägg åt pen-
sionsberätti-
gade änkor
och barn efter
befattnings-
havare i
statens tjänst.*

Till avgörande förelåg nu särskilda utskottets utlåtande, nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg under år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst jämte i ärendet väckta motioner.

Punkten I.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Sedan *punkten II* härpå föredragits, yttrade:

Herr H a g e: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke underlåta att säga några ord vid behandlingen av detta utskottsutlåtande, alldenstund jag i denna fråga har väckt en motion, en enligt mitt förmenande så behjärtansvärd motion, att jag för min del tycker, att utskottet borde något litet ha tillgodosett densamma.

Min motion gick ut på, att man samtidigt som man gav krigstidstillägg åt dessa *pensionsberättigade* änkor och barn, som det nu är fråga om, skulle givit ett dylikt tillägg även till *icke pensionsberättigade* änkor och barn.

Det förhåller sig ju så, som vi alla veta, att det i statens verk finnes vissa kategorier av statstjänare, som äro med i en änke- och pupillkassa, och när de dö, få deras efterlevande någon pension från denna kassa. Detta är i allmänhet förhållandet med sådana tjänstemän, som äro ordinarie, men däremot icke med sådana som icke äro ordinarie. När dessa senare avlida, blir därför ställningen för deras efterlevande ganska bekymmersam, därför att de få i allmänhet icke någonting alls att leva på. Och dock kan man våga det bestämda påståendet, att dessa statstjänare, som ej varit medlemmar av en pensionskassa, ha under sitt liv i allmänhet utfört en fullt ut lika stor och nyttig gärning i statens tjänst som de andra befattningshavarna, vilka råkat vara ordinarie och därför varit med i en kassa, så att deras efterlevande fått pension.

Jag behöver bara taga ett enda litet exempel från statens järnvägar, fastän det naturligtvis skulle kunna förebringas en ofantlig massa exempel för att bevisa detta. Det finnes vid statens järnvägar vissa statstjänare, som kallas lokomotivreparatörer. De kunna bli ordinarie och deras änkor få i så fall pension och likaså deras barn. På grund härav komma alltså dessa ordinarie lokomotivreparatörers änkor och barn i åtnjutande av det anslag till krigstidstillägg, som här föreligga. Vidare finnes det på de stora verkstäderna vid statens järnvägar en annan tjänstegren, som sys-selsätter tusentals personer. Det är verkstadsarbetarna, som på

verkstaden utföra precis samma arbete, som dessa lokomotivrep-
 aratörer göra i lokomotivstallarna. Båda dessa befattningshavare
 syssla med att reparera järnvägens lokomotivpark, och skillnaden
 dem emellan är endast den, att den ordinarie lokomotivrep-
 aratören utför sitt arbete i lokomotivstallarna, under det att den andra
 gör sitt arbete på en verkstad.

Nu kan det inträffa, att en sådan verkstadsarbetare, som jag
 syftar på, kanske har varit en 20 å 30 år anställd vid statens järn-
 vägar, men hans änka och barn får ingen pension det oaktat och
 få följaktligen icke heller någon nytta av detta krigstidstillägg. En
 ordinarie lokomotivrep- aratör åter, som exempelvis varit anställd
 allenast två å tre år och alltså varit mycket kortare tid vid statens
 järnvägar, hans änka och barn få däremot pension, och hans
 efterlevande få alltså åtnjuta den fördel, som här avses.

Man skulle naturligtvis kunna visa, att motsvarande förhål-
 landen föreligga beträffande den icke ordinarie personalen vid
 ofantligt många andra statens verk, och man kan våga det på-
 ståendet att dessa änkor och barn, som icke hava någon pension
 alls, hava ännu sämre ställt än de ordinarie efterlevande, som er-
 hålla någon pension, även om den är liten och otillräcklig. Därför
 menar jag för min del, att det varit dubbelt nödvändigt att göra
 något, så att dessa änkor och barn, som icke alls ha någon pen-
 sion, fått något gott av detta anslag, som här föreligger.

Nu hade jag med anledning av detta fört fram en motion, däri
 jag sökt åstadkomma vissa möjligheter för att även dessa befatt-
 ningshavares änkor och barn skulle få ett krigstidstillägg, vilket
 då borde bli lika stort som det staten skulle giva till de ordinarie
 befattningshavarnas änkor. De skulle naturligtvis icke få den pen-
 sion, som de andra ha åstadkommit åt sig, genom att de betalt pen-
 sionsavgifter, men däremot borde de få lika mycket som statens
 tillskott till pensionerade änkor och barn i detta fall är.

Emellertid har utskottet icke alls gjort något åt den saken.
 Utskottet har avstyrkt motionen. Inom parentes sagt får jag säga,
 att jag tycker, att det är ett egendomligt sätt, på vilket utskottet
 avstyrkt motionen. Eljest är det vanligt inom ett utskott, när en
 motion avstyrkes, att man anför några skäl varför så sker. Det
 är en god riksdagspraxis, att ett utskott förfar på det sättet, och
 jag undrar, om det icke står något i grundlagarna om den saken —
 det kan jag dock icke säga bestämt. Men meningen är väl, då ett
 utskott yttrar sig om en sak, att det skall förebbringa skäl varför
 utskottet är med om saken eller icke. Så har icke skett i detta fall,
 och utskottet har icke med ett enda ord sagt, varför motionen blivit
 avstyrkt.

Motionen är emellertid avstyrkt, och under sådana förhållan-
 den kan jag naturligtvis icke göra något yrkande. Jag har i alla
 fall velat påtala saken, för den händelse regeringen möjligen skulle
 till nästa riksdag, då denna sak återkommer, vilja göra något åt
 frågan. Jag ser för övrigt en medlem av regeringen närvarande
 och vill då begagna tillfället att genom detta anförande framföra

*Aug. krigstids-
 tillägg åt pen-
 sionsberätti-
 gade änkor
 och barn efter
 befattnings-
 havare i
 statens tjänst.
 (Forts.)*

*Ang. krigstids-
tillägg åt pen-
sionsberätti-
gade änkor
och barn efter
befattnings-
havare i
statens tjänst.
(Forts.)*

saken, ty den är verkligen mycket behjärtansvärd, och var och en i kammaren skall kunna ge mig rätt i det påståendet.

Jag föreställer mig, att utskottet i denna mycket behjärtansvärda sak åtminstone skulle kunnat begära en skrivelse till regeringen, om utskottet icke genast varit färdigt med saken. Jag medger, att det icke är så lätt med avseende på detta att genast formulera en lagtext och att mitt under löpande riksdagsarbete framkomma med ett förslag. Men nog kunde utskottet åstadkommit förslag till en skrivelse till regeringen. Och om utskottet icke velat vara med om detta, så kunde det väl, åtminstone i motiveringen, ha sagt, att detta är en mycket behjärtansvärd sak och att, om regeringen ville göra en utredning i saken, riksdagen med mycken välvilja skulle upptaga densamma.

Så har utskottet icke gjort, och jag anser mig därför icke kunna göra något yrkande, men har med detta yttrande här i kammaren velat för regeringen lägga fram denna mycket beaktansvärda sak, på det att regeringen möjligen skall kunna till nästa års riksdag göra en utredning i saken och då eventuellt lägga fram förslag till hjälp åt dessa människor, som det här är fråga om. I övrigt har jag icke annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr Bär g i Katrineholm: Det är alldeles klart, att var och en, som ömmar för sina fattiga medmänniskor, måste känna sig tilltalad av det syfte herr Hage här vill främja, och det är givet, att de änkor till befattningshavare i statens tjänst som icke erhålla något bidrag av staten, äro bringade i sämre ställning än de, som komma i åtnjutande av dylikt bidrag. Jag tror, att herr Hage och jag kunna vara alldeles överens om, att denna fråga är av beskaffenhet, att den bör uppmärksammas i allra högsta grad. Jag ville säga, att jag icke varit i tillfälle att deltaga i utskotte's arbete vid den förberedande behandlingen av denna fråga och således icke heller kunnat förvissa mig om de skäl, som föresvävat utskottet vid beslutets fattande eller de skäl, som gjorts, att utskottet har så där tämligen snävt avspisat såväl herr Hages som min och min medmotionärs motion i denna fråga, men man torde finna, att utskottet i allmänhet varit mycket kort i sin motivering, och det är väl således en allmän kutym, som tagit sig uttryck även i detta fall.

Då herr Hage så kraftigt bannar utskotte', att han till och med vill ställa utskottet till ansvar för grundlagsbrott, borde herr Hage själv beflitat sig om att i motiveringen till sin motion u'forma tankarna en liten smula bättre till ledning för utskottet. Själva yrkandet i motionen är ju, a't ett krigstidstillägg skulle utgå även till änkor och barn efter sådana befattningshavare, vilka varit anställda minst 15 år i statstjänst. Kammaren bör förstå, vilken ofantlig massa personer, vitt utspridda i riket, som det här gäller. Man måste först och främst göra klart för sig, hur långt bort i tiden man skall räkna med dessa förhållanden. Jag gissar, att herr Hage menar, att

det även skulle gälla sådana änkor, vilka inträdde i änkeståndet för 20 eller 30 år tillbaka, och icke endast dem, som blivit änkor de sista åren. Då har det för utskottet gällt att skapa lagbestämmelser, efter vilka vederbörande myndigheter skola utreda, hurudan statstjänst dessa änkers män hade för så lång tid sedan. Och när det är fråga om en massa befattningshavare i civil och militär tjänst med olika anställningsformer under växlande tider, framstår det för mig som något otänkbart, att ett särskilt utskott, som har att behandla frågan om krigstidstillägg för i statens tjänst anställda befattningshavare och deras pensionerade efterlevande, skulle vara färdigt att formulera bestämmelser, som fanna hela detta område med alla dess detaljer. Det är icke lätt att utrona beträffande en person, som varit änka i 20 år, huruvida hennes man varit anställd på sådant sätt, att hon kunde anses berättigad att erhålla ett dylikt tillägg. Då man tänker sig djupare in i saken, står det klart, att det är för mycket begärt att i en handvändning lösa ett sådant problem, vilket herr Hage också medgivit.

Ang. krigstidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst.
(Forts.)

Vad man egentligen skulle kunnat uträtta är att föreslå en skrivelse till Kungl. Maj:t i denna fråga. Men jag tror icke, att motionären eller övriga, som sympatisera med denna tanke, äro betjänta med den saken, ty det är klart, att en utredning av problemet kommer att draga åtskillig tid. Man har redan igångsatt en utredning angående centralisering av de statsunderstödda pensionskassorna, och i den utredningen ingår ett förslag om beredande av pensioner åt änkor efter sådana statstjänare, som icke tillhöra änke- och pupillkassan. Men även denna sak är så vittomfattande, att det icke går att hastigt få den ordnad. En skrivelse skulle i detta fall endast resultera i hemställan om ett provisorium, varigenom man skulle söka lösa spörsmål, som, efter vad jag har velat påvisa, äro synnerligen invecklade. Huruvida det vore möjligt för regeringen att på kort tid och på tillfredsställande sätt ordna denna fråga är jag icke viss om, och jag känner icke de skäl, som gjort, att utskottet icke reflekterat på en skrivelse i saken.

Jag kan icke finna annat än att motionen ligger litet snett till. Syftar man till att bereda ifrågavarande tjänst innehavares änkor en pension, som tryggar deras framtid, bör det vara en fristående fråga, som omfattar såväl pensioneringen som inrättande av änke- och pupillkassor för dessa befattningshavare. Om den saken borde man förena sig för att söka driva fram den till lösning hastigare än annars kan bli fallet. Men det utskott, vars betänkande här föreligger, har fått begränsa sig till att syssla med sådana tjänst innehavare, som redan ha pension och för vilka sålunda staten påtagit sig en viss försörjningsskyldighet. Att i samband därmed göra en utvidgning förefaller mig vara för mycket begärt, även om man sympatiserar med tanken att hjälpa dessa människor, vilka lida lika mycket av dyrtiden som andra, som icke varit anställda i statens tjänst. När man betänker de svårigheter, som här möta, bör man kunna finna, att det nog icke är utan skäl utskottet intagit den ståndpunkt, som det gjort i denna fråga. Jag tror icke, att vi kunna komma längre i den här

Ang. krigstids- saken nu, utan jag inskränker mig till att yrka bifall till utskottets tillägg åt pen- förslag, vilket jag härmed ber att få göra.
sionsberätti-
gade änkor
och barn efter
befattnings-
havare i
statens tjänst.
(Forts.)

Herr H a g e: Herr talman! Jag inriktade mig i mitt föregående anförande mest på, att man skulle från utskottets sida ha sökt åstadkomma en skrivelse i denna fråga. Genom en sådan skrivelse skulle de saker, som herr B ä r g talat om, bli utredda. Jag för min del ser emellertid icke så mörkt på frågan som herr B ä r g, när han gjorde gällande, att det med avseende på en hel del personer, som varit änkor en längre tid, vore svårt att konstatera, om deras män varit anställda så eller så lång tid i statens tjänst. För min del har jag klart för mig bland annat, att staten i allmänhet behåller sina handlingar, som gälla sådana här saker, i 10 år. Det är visserligen sant, att det faller bortom dessa 10 år en hel del intyg och handlingar, som kunna vara behöfliga i detta avseende. Alltså, det kan inträffa, att man i vissa fall beträffande dem, som blivit änkor före denna tid, icke kan konstatera, att de äro berättigade att erhålla statshjälp. Detta är ju beklagligt, men det är ingenting att göra åt saken. I alla fall är jag övertygad om, att det endast är i undantagsfall vederbörande änkor icke kunna prestera intyg om, att deras män varit anställda i statens tjänst. Och om man än icke kan hjälpa *alla*, bör man naturligtvis söka hjälpa så många som möjligt.

Vad för övrigt beträffar den utredning, som för närvarande pågår rörande pensionering av extra ordinarie befattningshavare och deras änkor och som herr B ä r g påtalade, så vill jag säga, att den utredningen gäller kommande tiders änkor och barn. Men här är det fråga om gångna tiders och nuvarande tiders änkor och barn. De, som jag åsyftar med min framställning, bli alltså icke hjälpta av de åtgärder, som herr B ä r g talat om.

Jag anser, att jag haft fullt skäl att vid ett sådant tillfälle som detta påpeka denna sak, för den händelse regeringen skulle vara villig göra något litet för de människor, som det här är fråga om.

Herr B ä r g i Katrineholm: Jag instämmer i den appell, som herr Hage riktat till regeringen, och vill understryka, att jag gärna skulle se, att regeringen härvidlag kunde göra någonting. Vad jag yttrade var endast avsett som försvar för att icke *utskottet* ansett sig kunna ingå på denna fråga.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 4.

Härefter föredrogos vart efter annat särskilda utskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av framställningar om krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare anställda hos riksdagen eller i dess verk;

nr 8, i fråga om krigstidstillägg åt f. d. befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk;

nr 9, i fråga om krigstidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare, som varit anställda hos riksdagen eller i dess verk; och

nr 10, i anledning av motion angående krigstidsbidrag och krigstidshjälp åt prästmän, anställda för religionsvård utrikes åt svenska sjömän m. fl.

Utskottets i dessa utlåtanden gjorda framställningar bifölls av kammaren.

§ 5.

A föredragningslistan fanns härefter upptaget särskilda utskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckta motioner angående krigstidshjälp åt lärarpersonalen vid statsunderstödda privatläroverk.

Ang. krigstidshjälp åt lärarpersonalen vid statsunderstödda privatläroverk.

I två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Alexanderson m. fl.*, nr 117, och den andra inom andra kammaren av herr *Holmdahl m. fl.*, nr 253, hade hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 10, måtte anvisa erforderligt belopp till bestridande av krigstidshjälp åt föreståndare och ämneslärare med full tjänstgöring vid sådan enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola eller enskilt lärarinneseminarium, som åtnjöte understöd från det i riksstaten uppförda reservationsanslaget, med 300 kronor för år, ävensom åt tim- och övningslärare med 15 kronor för veekotimme, dock högst 300 kr. för år.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motioner ej måtte av riksdagen bifallas.

Efter föredragning av utskottets hemställan, yttrade:

Herr *Holmdahl*: Herr talman, mina herrar! Jag kan ju mycket väl förstå, att det icke varit möjligt för utskottet att tillmötesgå alla de krav på löneförbättringar, som från olika håll framställts i samband med Kungl. Maj:ts proposition om krigstidstillägg och krigstidshjälp. Jag inser också, att utskottet vid behandlingen av dessa framställningar måst taga hänsyn till, att det av Kungl. Maj:t äskade beloppet icke alltför mycket komme att överskridas. Men jag måste på det livligaste beklaga, att denna finansiella hänsyn kommit att gå ut över en kategori av befattningshavare, som — det jag vågar påstå — bättre än de allra flesta äro i behov av löneförbättring. Jag menar lärarpersonalen vid de enskilda statsunderstödda läroverken.

Redan före kristiden med dess stegrade levnadskostnader voro löneförmånerna för denna lärarpersonal sådana, att de icke kunde anses utgöra en skäligen gottgörrelse för deras ansvarsfulla och krävande

Ang. krigstids-
hjälp åt lärar-
personalen vid
statsunder-
stödda privat-
läroverk.
(Forts.)

arbete och icke heller stå i skäligt förhållande till de kompetenskrav, som ställas på denna personal. Lönerna för denna lärarpersonal uppgå som bekant i första lönegraden till 1,400 kronor och i högsta lönegraden till 2,000 kronor. Det belopp av 300 kronor, som riksdagen i fjol beviljade såsom tillfälligt lönetillägg åt denna personal att utgå i år, måste därför betraktas som en ersättning för de nuvarande lönernas efterblivenhet och otillräcklighet redan före kristiden och som ett provisorium i avbidan på en definitiv lösning av lönefrågan. Men det kan knappast betraktas som någon hjälp betingad av de stegrade levnadskostnaderna under kristiden.

Det bör ju i detta sammanhang med tacksamhet erkännas, att Kungl. Maj:t ifrågasatt för nästkommande år en löneförbättring för denna personal med 600 kronor, således det dubbla beloppet mot i år. Men redan i denna fördubbling ligger ju från regeringens sida ett erkännande, att det belopp av 300 kronor, som utgår i år, är alldeles för litet i förhållande till de stegrade levnadskostnaderna. Under det att dessa ha stigit med icke mindre än 100 %, utgör lönebidraget för en lärarinna i högsta lönegraden 15 % av den årliga lönen och i lägsta lönegraden 21 %. Under sådana förhållanden kan man väl icke anse, att de 300 kronor, som motionsvis begärts, äro ett för högt belopp.

Nu kan man visserligen invända, att läroverken själva böra sörja för förbättrade lönevillkor för sin personal, men möjligheten för dem att bereda sådan förbättring är mycket liten till följd av dessa läroanstalters ringa ekonomiska bärkraft, som under kristiden blivit ytterligare försvagad på grund av ökade utgifter för bränsle, lyse och andra förbrukningsartiklar. Denna utgiftsökning har icke i någon nämnvärd mån kunnat uppvägas av höjda terminsavgifter, en åtgärd som man ju för övrigt söker så mycket som möjligt undvika.

För några dagar sedan förekom i en huvudstadstidning en insänd artikel, däri det lämnades en redogörelse för löneförhållandena vid ett av våra privatläroverk nämligen i Hälsingborg. Då denna redogörelse, såvitt jag kan finna, icke är på något sätt färglagd utan bygd endast på faktiska förhållanden, skall jag tillåta mig att här i huvudsak återgiva densamma.

»I en tid, då så gott som alla kårer erhållit betydande lönetillägg, ha de enskilda statsunderstödda flickskolornas lärarinnor för år 1918 hittills erhållit blott en tillfällig löneförbättring, som visar sig vara alldeles otillräcklig på grund av de alltjämt stigande levnadsomkostnaderna.

För att belysa en elementarskollärarynnas ekonomiska ställning meddelas här nedan en tablå över inkomster och utgifter, dessa senare beräknade efter förhållandena i Hälsingborg.

Inkomster:

Lön i första lönegraden	1,400 kr.
Tillfällig löneförbättring för 1918	300 »

S:a 1,700 kr.

Utgifter:

Hel kost, beräknad efter kr. 75 per månad	900 kr.
Möblerat rum, efter kr. 25 per månad	300 »
Vedbrand	90 »
Tvätt, cirka	75 »
Skatter och avgifter till div. kassor	200 »

*Ang. krigstidshjälpen åt lärarpersonalen vid statsunderstödda privatläroverk.
(Porta.)*

S:a 1,565 kr.

Resterande 135 kr. skola räcka till kläder, skodon, läkarvård, nödvändiga böcker samt eventuellt till ränta å gäld (studieskulder).»

Denna redogörelse kräver icke några vidare kommentarier. Den visar tillräckligt tydligt, huru bekymmersam denna lärarpersonals ställning under innevarande år kommer att bli, därest icke statsmakterna träda hjälpande emellan.

Det enda skäl, som utskottet åberopat för sin hemställan om avslag, är att enligt utskottets åsikt rätten till krigstidstillägg och krigstidshjälpen icke bör tillkomma befattningshavare i annan än statens tjänst. Jag ber emellertid med anledning därav få erinra om, att i fjol väcktes motioner i båda kamrarna om löneförbättring för samma lärarpersonal. Statsutskottet, som behandlade denna fråga, tillstyrkte enhälligt en sådan krigstidshjälpen, och kamrarna biföllo den utan meningsskiljaktighet. Några principiella betänkligheter mot att bevilja det i år ifrågasatta lönebidraget borde således icke ha förefunnits för utskottet. Men även om sådana betänkligheter gjorts sig gällande, borde väl de fått vika, då den verksamhet, som dessa privatläroverk utöva, är densamma som eller åtminstone likartad med den, som utövas av statens läroverk. Dessa läroanstalter fylla således en uppgift, som rätteligen borde åligga staten. Vid sådant förhållande borde det väl ligga i statsmakternas intresse att tillse att denna lärarpersonal icke i ekonomiskt hänseende är alltför ogynnsamt ställd.

Jag skall nu icke yrka bifall till min motion, utan jag skall inskränka mig till att framställa ett yrkande, som redan förut är framställt i första kammaren, nämligen om en krigstidshjälpen på 200 kronor, d. v. s. samma belopp som riksdagen i fjol beviljade samma lärarpersonal att utgå under samma år. Och tillåter jag mig formulera mitt yrkande i överensstämmelse med statsutskottets hemställan i fjol. Formuleringen kommer sålunda att bli följande: att riksdagen måtte besluta att krigstidshjälpen med 200 kronor skall tillkomma den, som under år 1918 är anställd i egenskap av föreståndare eller ämneslärare med full tjänstgöring vid sådan enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola eller enskilt lärarinneseminarium, som åtnjuter understöd från det i riksstaten uppförda gemensamma reservationsanslaget till privatläroverk, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter för krigstidshjälpens åtnjutande, som må finnas erforderliga; och anvisa på extra stat för år 1919 till bestridande av kostnaderna för ifrågasatt krigstidshjälpen ett förslagsanslag av 220,000 kronor, med rätt

Ang. krigstids-
hjälp åt lärar-
personalen vid
statsunder-
stödda privat-
läroverk.
(Forts.)

för Kungl. Maj:t att redan under innevarande år låta förskottsvis av tillgängliga medel utanordna beloppet.

På samma gång jag nu ber att få yrka bifall till denna hemställan vågar jag till kammarens ledamöter rikta en vördsam och varm vädjan att, med bortseende från formelia betänkligheter, i detta fall låta det goda hjärtat tala.

Med herr Holmdahl förenade sig herrar *Pettersson* i Södertälje, *Lübeck*, *Berg* i Staby, *Nylander*, *Bökelund*, *Lithander* och *Gustafson* i Kasenberg.

Herr *Leander*: Herr talman! Liksom utskottet sökt behjärta alla de yrkanden, som motionsvis framförts till förmån för den ena eller den andra gruppen av befattningshavare, så kan jag försäkra min ärade vän på Blekingebänken, att utskottet i synnerhet tagit under allvarligt övervägande, huruvida krigstidstillägg skulle kunna tillstyrkas för den lärarpersonal, för vilken han jämte medmotionärer gjort sig till tolk.

Att denna lärarpersonals löneförmåner med hänsyn till den utbildning, som den nödgas underkasta sig, äro mycket små och att på grund därav denna personals ställning är synnerligen prekär, är det ingen som vill bestrida, utan tvärtom önskar man innerligt, att deras ställning måtte förbättras i ekonomiskt hänseende. Ett förslag att åtminstone i någon mån tillmötesgå yrkandet i motionerna var också uppe i utskottet men måste sedan släppas, emedan ett bifall därtill skulle ha medfört dessa vittgående konsekvenser, som man ju ofta talar om här i riksdagen och som man i varje fall ändå måste räkna med. Det lär finnas ungefär 50 olika grupper här i landet, som befinna sig i samma ställning som privatläroverkens lärarkår, d. v. s. de äro avlönade dels genom statsanslag och dels genom anslag från annat håll, såsom stadsfullmäktige, landsting och andra korporationer. Och naturligtvis kan man nu icke — utskottet har åtminstone icke kunnat det — föreslå bara en enda grupp till krigstidstillägg och sedan lämna alla de övriga åt sitt öde, utan tager man med en grupp, bör man rimligtvis taga med allesammans. Enligt vad det upplysts i utskottet, har frågan om krigstidstillägg för dessa många olika grupper varit föremål för beaktande och övervägande hos Kungl. Maj:t, som dock hesiterat för att komma med något förslag på grund av den stora mängd. det här gäller.

Vad nu denna lärarpersonal beträffar, har ju herr Holmdahl redan erinrat om, att förlidet års riksdag beviljade en löneförbättring av 300 kronor för densamma, ävensom att det nu vid årets riksdag föreligger en proposition nr 73, som är hänvisad till statsutskottet, däri ecklesiastikministern hemställt om en fördubbling av detta belopp, d. v. s. att de skulle till nästa år få 600 kronor. Men, säger ecklesiastikministern, han har nu icke vågat sig på att föreslå denna lärarpersonal till erhållande av krigstidstillägg. Utskottet har ju refererat en del av vad ecklesiastikministern anför

som stöd för denna sin åsikt. Han säger: »Detta synes mig dock ej böra för de enskilda läroverkens lärarpersonal medföra befo-
 gade anspråk på att för år 1918, utöver tillfällig löneförbättring, erhålla krigstidshjälp. Trots all pliktig omvårdnad från statens sida om det enskilda skolväsendet, torde det dock under nuvarande förhållanden ej äga att uppställa krav på samma förmåner, som statens egna läroanstalter.»

*Ang. krigstids-
hjälp åt lärar-
personalen vid
statsunder-
stödda privata
läroverk.
(Forts.)*

Givetvis har detta ecklesiastikministerns yttrande gjort intryck på utskottet, och utskottet har icke vågat gå stick i stäv mot ecklesiastikministerns yttrande härvidlag, utan utskottet har i detta betänkande liksom i de övriga velat stå på fast mark, då det har framställt sina förslag.

Jag nödgas alltså, herr talman — om än med livligt beklagande av att denna lärarpersonal icke kan få någon del av de miljoner, som här i dag »skänkas bort» till befattningshavare i statens tjänst — yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Moberger: Herr talman, mina herrar! Som vi hörde, var det nästan med beklämt hjärta utskottets ärade representant yrkade bifall till utskottets förslag. Vi, som känna herr Leander, förstå mycket väl, att hans goda hjärta skulle känna det svårt att behöva yrka avslag på ett krav så välgrundat som detta, nämligen beredandet av krigstidshjälp åt flickskolornas och samskolornas lärarpersonal. Jag tror för min del, om jag fattat herr Leander rätt, att han i sitt stilla sinne skulle med glädje se, om kammaren ville bifalla det yrkande, som är framställt av herr Holmdahl.

Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på, att statens ställning till den högre flickskolebildningen är alldeles enastående. Staten har helt och hållet lämnat åt det privata initiativet att ordna frågan om flickornas högre bildning. Det synes knappast tillfredsställande, när man tänker på kvinnobildningens betydelse och kvinnans ställning i det moderna samhället. Det synes, som om det vore en kvarleva från ett äldre åskådningssätt, som samhället icke blivit färdigt att avskaffa. Därigenom att man lämnat flickskolebildningen på det sättet åt det privata initiativet, ha kommunerna icke åtagit sig att underhålla flickskolorna, utan dessa ha fått den besynnerliga ställning, som de för närvarande ha, att formellt vara privata inrättningar men att likväl få bidrag av kommuner och staten jämte terminsavgifter. Det gör, att den personal, som är anställd vid dessa skolor, trots att den har samma utbildning som lärarpersonalen vid statens samskolor och de kommunala mellanskolorna och högre folkskolorna, i löneavseende äro betydligt sämre ställda än dessa kategorier. Man kan säga, att det finns ingen grupp av lärare i hela vårt land med motsvarande utbildning, som har så dålig avlönning som lärarinnorna vid de enskilda skolorna. De äro till och med betydligt sämre avlönade än lärarinnorna vid städernas folkskolor, och dock ha de väsentligt högre utbildning. I den tidningsartikel, ur vilken herr Holmdahl meddelade några uppgifter, angives också, att exempelvis en folkskollärarynna i Hälsingborg i

*Ang. krigstids-
hjälp åt lärar-
personalen vid
statsunder-
stödda privat-
läroverk.*

första lönegraden har en lön av 2,470 kr. per år, under det en lärarinna vid en flickskola har summa 1,700 kr., således mer än 700 kr. mindre. Det visar ju, att här råder en alldeles fullständig disproportion.

(Forts.)

Det har egentligen icke anförts annat mot bifall till herr Holmdahls förslag av principiella skäl, ty från alla håll erkännes, att kravet i och för sig är fullständigt berättigat och att lärarinnornas avlöning är fullkomligt otillräcklig och icke svarar mot den utbildning, som de fått. Ja, det är ganska egendomligt, vad principerna kunna föra till för konsekvenser. Den, som givit akt på Kungl. Maj:ts proposition nr 73, ser där, att ecklesiastikministern erinrar om, att Kungl. Maj:t år 1917 föreslog en tillfällig löneförbättring åt dessa lärarinnor med ett visst belopp. Av principiella skäl avslög riksdagen framställningen och beviljade krigstidshjälp, men 1918 urgeras, att riksdagen av principiella skäl icke kan medgiva någon krigstidshjälp. Således vad som av principiella skäl var nödvändigt att göra 1917, kan av principiella skäl icke göras 1918. Man har sagt, att om dessa flickskolors lärarinnor nu finge statshjälp, skulle en hel del andra kategorier också få det. Varför behöver det draga med sig en sådan konsekvens? Förra året, då riksdagen beviljade åt dessa lärarinnor ett dylikt understöd, har det icke haft denna konsekvens. Om riksdagen nu bifaller den gjorda framställningen, behöver väl icke riksdagen bevilja åt alla de 50 kategorier, som här talats om. en motsvarande statshjälp, då det icke föreligger något förslag om att ge någonting åt dessa. Således kan jag icke finna, att det ur principiell synpunkt är så farligt att bifalla denna anhållan. Men det för mig först och främst avgörande är, att ifrågakvarande lärarinnor äro så illa avlönade, trots det de fylla en viktig, ja ytterst viktig samhällsuppgift, att verkligen åtskilliga av dem stå på gränsen av nöd, och när staten för övrigt så litet bidrager till den högre flickbildningen, som jag förut påpekat, synes det vara billigt och rätt, att riksdagen tillmötesgår denna anhållan, som herr Holmdahl här framställt, i vilket yrkande jag, herr talman, anhåller att få instämma.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet Thorsson: Då jag hörde den senaste ärade talaren så varmt förorda denna framställning, kan jag så innerligt väl förstå detta hans resonemang, men han syntes däremot sakna blick för att vid all reglering måste man följa någon ordning och reda. Om herrarna i afton på grund av känsluskäl eller av andra orsaker vilja ge krigstidshjälp åt denna personal, är det omkring 50 eller 60 olika kommunala inrättingars personal, som med samma rätt kunna pretendera, att statsverket även skall ge dem krigstidshjälp. Då menar jag, att man får lov att tänka noga över vid vilket belopp det skall sluta. Minst 10 miljoner få väl herrarna lägga till. Och det skälet, att om vi i kväll antaga detta förslag, förbinder det oss icke till någonting, det kan aldrig gälla för någon, som suttit i riksdagen en följd av år, ty då vet han, att sedan riksdagen antagit en princip, blir den bindande i väsentlig grad för nya anslag. Det är väl ändå icke riktigt att gå

fram på det sättet, som de ärade motionärerna gjort, utan man får väl vända sig till de kommunala institutioner, som hittills haft ansvaret för, att dessa skolors lärare skola avlönas på rimligt sätt. Och anse herrarna, att denna skolform behöver reorganiseras och bli en statsinstitution, får det ske i annan ordning och icke smusslas in på en bakväg. När vi hittills följt principen, att vi beviljat kristids-tillägg allenast till statstjänare, synes vi böra fortsätta med det. Annars blir gärdet upprivet, och då få herrarna även anvisa vägar, varifrån vi skola skaffa medel, som härtill erfordras.

Ingen lärer kunna bestrida att om staten tar sig an dessa skolor, som äro halvt privata och halvt kommunala institutioner, så blir man därav bunden att taga med en hel del andra grupper, och när det icke varit möjligt för utskottet att inpressa dem under den mycket välvilliga tolkning, som utskottet tillämpat, vill det förefalla mig, att riksdagen måste lämna denna grupp utanför och inskränka sig till att medtaga endast statstjänare.

Herr Sommelius: Herr talman, mina herrar! Efter den långa diskussion, som förts här, skulle det kunna vara överflödigt att yttra något mera. Jag begärde emellertid ordet för att meddela några siffror, men även de berördes av herr Holmdahl i hans anförande. Jag tror emellertid icke, att han redogjorde för de utgifter, som en lärarinna skall bestrida med de små inkomster, varöfver hon disponerar. De bestå av helkost 75 kr. pr månad eller 900 kr. pr år, möblerat rum efter 25 kr. pr månad 300 kr. pr år, veckrand 90 kr., tvätt cirka 75 kr., skatter och obligatoriska utgifter 200 kr., summa 1,565 kr. Hon får sålunda 135 kr. öfver för att göra sin tillvaro någorlunda dräglig. Man måste dock säga, att hennes ekonomi ej är lysande, och jag tror därför, att vi icke böra visa oss kallsinniga inför den varma vädjan, som gjorts av herr Holmdahl.

Det finnes dock en princip, som riksdagen i allmänhet sökt fasthålla i sin undervisningspolitik, och det är, att undervisningen skall vara fri. Folkskolundervisningen är sålunda fri och även den högre undervisningen, elementarundervisningen för gossar ända till universitetet, men med avseende på kvinnorna har riksdagen stannat vid folkskolan. Längre har den icke velat föra fram den öfverlämnade kvinnan. Det tyckes, som om riksdagen alldeles förgätit, att det också behövs högre undervisning för de unga kvinnor, som äro därtill lämpade. Under sådana förhållanden har enskild företagsamhet fått åtaga sig att sörja för den högre kvinnliga undervisningen, såsom ett par talare tidigare påpekat. Det vore sålunda på sin plats, att staten visade sin erkänsla för detta. Kommunerna ha i avsevärd grad lämnat bidrag så långt de kunnat, och undervisningsanstalterna ha därigenom kunnat upprätthållas. Och man må uttala sin stora tacksamhet gent emot staten för det understöd, som den i fjol lämnade i form av ett vanligt lönetillägg å ett belopp av 300 kr. och varigenom lärarinnornas avlöning i lägsta lönegraden uppgått till 1,700 kr.

Någon frågade nyss: varför kunna ej läroverken själva betala

Ang. krigstids-hjälpen åt lärarpersonalen vid statsunderstödda privata läroverk.
(Forts.)

*Ang. krigstids-
hjälp åt lärar-
personalen vid
statsunder-
stödda privat-
läroverk.*

(Forts.)

högre löner till sin lärarpersonal? Ja, det är därför, att det icke går ihop för dem; att omkostnaderna äro för stora och tillgångarna för små. De kunna därför tyvärr ej betala högre löner, vilket i högsta grad är att beklaga.

Nu säger emellertid herr eklestastikministern med anledning av de understöd, som tidigare lämnats: »Detta synes mig dock ej böra för de enskilda läroverkens lärarpersonal medföra befogade anspråk på att för år 1918, utöver tillfällig löneförbättring, erhålla krigstidshjälp. Trots all pliktig omvårdnad från statens sida om det enskilda skolväsendet, torde det dock under nuvarande förhållanden ej äga att uppställa krav på samma förmåner, som statens egna läroanstalter.» Kan staten på detta sätt skilja på undervisningen för den svenska ungdomen? Jag tror icke, att staten med gott samvete kan göra det; staten har tvärtom, anser jag, större skyldighet beträffande här ifrågavarande läroanstalter än de övriga, mot vilka den ärligen uppfyller sina förpliktelser. Det är därför jag vid detta tillfälle vågat taga till orda för att erinra om, att staten i detta fall har vissa skyldigheter — och kanske större än mot sina egna undervisningsanstalter.

Jag böjer mig för det anförande herr statsrådet och chefen för finansdepartementet nyss framförde. Det är ingalunda någon lätt sak att ordna ekonomin och tillfredsställa alla de behov, som från skilda håll framställas, och jag förstår att till fullo uppskatta de betänkligheter herr statsrådet uttalat. Jag vill ej göra mig till kritiker av hans uppfattning utav den ekonomiska sidan av saken. Jag skulle icke vilja vara i hans belägenhet då det gäller att skaffa medel till de utgifter, som krävas för att tillgodose alla de krav, som ställas på staten för lönerogleringar. Det blir nog ett Herkulesarbete. Jag skulle dock i alla fall vilja säga, när herr statsrådet påstår, att det finns 50—60 olika grupper kommunala tjänstemän och tjänsteinnehavare, som, om i detta fall gjordes en eftergift, också skulle komma med sina anspråk, att det dock knappast kan på staten ställas mera befogade anspråk än att tillgodose undervisarna för det uppväxande kvinnliga släktet en måttlig ersättning för deras arbete och att göra tillvaron någorlunda dragig för de i knappa förhållanden levande lärarinnorna. Jag tvivlar på, att det finns större tillfälle för en hjärtehandling än i detta fall.

Jag ber, herr talman, att få instämma i det av herr Holmdahl framställda yrkandet.

Herr Waldén: Herr talman! Efter herr statsrådets och chefens för finansdepartementet yttrande nyss kan jag fatta mig synnerligen kort, då jag i allt kan instämma i de synpunkter han anlade.

Då den siste ärade talaren framhöll, att staten dock hade vissa skyldigheter, till och med stora skyldigheter även ifråga om den lärarpersonal, det här gäller, erkänner jag villigt, att så är förhållandet, men jag vill erinra om, att staten tagit på sig dessa skyldigheter i den utsträckning, som man kan anse vara befogad i här berörda avseende, då det ju i den kungl. propositionen nr 73

föreslås — vilket väl även riksdagen kommer att bifalla — att det tillfälliga lönetillägg, som beviljades förra året, skall fördubblas. Vi få dock komma ihåg, att dessa skolor intaga en annan ställning än statsläroverken och att, som herr finansministern framhöll, de ofta äro åtminstone till någon del understödda av kommuner. Det är då också kommunens skyldighet, liksom då det är fråga om de kommunala mellanskolornas personal, att även här stödja personalen genom krigstidstillägg. Det är därför jag icke kan finna det rimligt att i detta sammanhang framföra kravet på att staten skall helt övertaga dessa av herr Sommelius framhållna skyldigheter. Denna sak bör ordnas i annat sammanhang, om man vill komma någon väg i den riktningen.

Jag vet att åtskilliga kommuner redan för detta år trätt emellan för att hjälpa denna lärarpersonal. I min hemkommun har man anslagit dyrtidshjälp åt personalen vid flickläroverket och det kommunala gymnasiet i samma utsträckning som beträffande övriga kommunens tjänstemän och den har sålunda blivit jämnställd med dessa, och jag tror, att så är förhållandet även på de flesta andra ställen. Det är huvudsakligen i stadskommuner vi ha sådana läroverk, och jag tror, att dessa kommuner ha möjlighet att bära dessa bördor.

Det är emellertid ytterligare ett skäl som gör, att jag måste yrka avslag på herr Holmdahls yrkande, ett rent formellt skäl. Herr Holmdahl har nämligen framställt yrkande på, att denna dyrtidshjälp skall utgå på 1919 års stat, men kunna av Kungl. Maj:t utanordnas redan innevarande år. Det är alldeles oriktigt, enligt mitt förmenande, i fall kammaren går med på något sådant, därför att vi, som bekant, från och med i år helt och hållet hava avskrivit förskottsväsendet. Herr Holmdahls yrkande borde ha varit avfattat så, att utgiften blivit lagd på *tilläggsstat* för i år. Något sådant yrkande blev emellertid icke framställt.

Jag anser mig därför böra bestämt yrka avslag på det förslag, som är gjort av herr Holmdahl. Det finnes emellertid enligt mitt förmenande icke så vägande skäl, som av åtskilliga talare framhållits, för att bevilja särskilt krigstidstillägg för detta år åt denna lärarpersonal. Under sådant förhållande kan jag icke anse annat än att utskottet ställt sig på en riktig ståndpunkt, och jag ber herr talman, att få yrka bifall till dess förslag.

Herr B ä r g i Katrineholm: Herr talman! Jag ämnar ej förlänga debatten länge, men ber att i anledning av herr Mobergers anförande få säga några ord. Herr Moberger säger, att vi icke behöva frukta några konsekvenser; det är ingen annan fråga, som föreligger än denna. Ja, det är alldeles riktigt, men det är en dålig mätare man använder, vill jag säga, när man mäter med det förhållandet, att en motion är framlagd, som omfattar en viss grupp. Andra kategorier äro den här förekommande så närställda, att man rimligtvis icke kan göra någon skillnad, om man vill vara rättvis; man kan icke då, därför att de icke haft någon talesman, underlåta att komma ihåg

Ang. krigstids-
hjälp åt lärar-
personalen vid
statsunder-
stödda privata
läroverk.
(Forts.)

Ang. krigstids-
hjälp åt lärar-
personalen vid
statsunder-
stödda privat-
läroverk.
(Forts.)

även dem. Jag kan inte finna annat än att, om man ger sig in på detta område, vilket utskottet konsekvent avstått ifrån, nämligen att giva krigstidstillägg åt icke statsanställd personal, det icke kan finnas något rimligt skäl att ge dessa här ifrågakvarande krigstidstillägg. Jag har här i min hand ett papper, som jag fått från ecklesiastikdepartementet, en liten beräkning över, vilka merkostnader man skulle ha fått räkna med, om utskottet följt motionären och man tagit konsekvenserna av detta. Utskottet kunde då givetvis icke inskränkt sig att taga hänsyn endast till denna grupp. Man skulle kommit till det resultat, enligt vad man funnit i departementet, att ungefär 23,000 personer skulle inbegripas i denna tilläggsfråga, som skulle krävt ett belopp av 10 miljoner kronor. Det bör vara förklarligt att utskottet icke vågat sig på något sådant. Då hade man så att säga hoppat över en klass av befattningshavare, som i stor utsträckning åtnjuta lön av staten, som äro till hälften statsanställda, om jag så får uttrycka mig, för vilka vi icke vågat anslå något tillägg. Jag behöver endast nämna nästa betänkande, som handlar om distriktsveterinärerna. Detta är beklagligt. Men då böra vederbörande orter beflita sig om att i görligaste mån förbättra deras löner. Men utskottet har hållit på att icke göra denna fråga till en löneregleringsfråga genom att hjälpa de sämst avlönade. Utskottet har icke kunnat giva sig in på att i någon större utsträckning förbättra lönerna — det är en sak för sig — utan utskottet har endast föreslagit den dyrtids-hjälp, som kräves till följd av prisfördyringarna. Jag har svårt för att i detta fall gå med på att så här så gott som på måfå antaga ett förslag, då man icke vet, vilken kostnad det skulle medföra, och som man i övrigt erkänner är synnerligen ofullständigt, därför att det så att säga träffar på måfå vissa befattningshavare, under det att det ställer likvärdiga vid sidan.

Ur dessa synpunkter vidhåller jag liksom herr Leander yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr Leander: Herr talman! Min vän herr Moberger talade om mitt goda hjärta, och jag tackar honom därför. Huru gott mitt hjärta kan vara, skall jag icke gå in på, men jag kan betyga, att om det finnes möjlighet, skulle jag med glädje rösta för krigstidstillägg icke endast för denna lärarinnepersonal utan för alla behövande människor i detta land. Men även statens inkomster äro begränsade, ty det regnar just icke penningar i statskassan. Men ifall riksdagen tror sig om att kunna anskaffa medel, så säger jag som finansministern i början av debatten, att då må det vara hänt, då må kammaren besluta detta tillägg för denna personal.

När det frågas, varför ett bifall till ett sådant yrkande skulle draga med sig att övriga, liknande grupper komme med enahanda framställningar om krigstidstillägg, så kan man därpå svara, att det beror på den mänskliga naturen: man skulle vara mycket enfaldig, om man icke komme med sådana anspråk, ifall riksdagen går med på att bevilja detta krigstidstillägg för lärarpersonalen vid privata läroverk. Nu kan man emellertid i likhet med herr

finansministern tycka, att de institutioner, där denna personal är anställd, bör uppbjuda sitt yttersta för att höja deras löner. Man säger visserligen, att dessa institutioner, flickläroverk och andra läroverk, icke ha så god ekonomi, men jag tror, att man med god vilja bör kunna höja lönerna för personalen.

*Ang. krigstids-
hjälp åt lärar-
personalen vid
statsunder-
stödda privat-
läroverk.*

(Forts.)

Emellertid kan jag som utskottsledamot icke annat än vidbliva mitt yrkande, och sedan får kammaren handla efter behag. Huvudsaken är att skaffa penningar, och går detta, må denna personal gärna erhålla det krigstidstillägg, varom det här är fråga, det unna vi den alla. Men man får tänka på konsekvenserna; man kommer icke ifrån dem.

Herr Holmdahl: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av herr finansministerns påstående, att, om man bifölle mitt yrkande, så skulle man ha frångått principen, att endast statstjänare skulle ha rätt till krigstidstillägg och krigstidshjälp. Jag vill då ytterligare framhålla, vad jag påpekade i mitt förra anförande, nämligen att både utskottet och riksdagen frångått denna princip i fjol, då med anledning av motioner i första och andra kammaren statsutskottet enhälligt tillstyrkte krigstidshjälp till samma befattningshavare som det nu gäller och riksdagen utan meningsskiljaktighet biföll denna utskottets hemställan. Detta beslut har icke, så vitt jag kunnat finna, medfört de konsekvenser, som herr finansministern talade om, och icke heller tror jag, att ett bifall till det nu framställda yrkandet skulle medföra några menliga konsekvenser. Här föreligga, så vitt jag kan se, för riksdagen icke några framställningar från andra befattningshavare, som kunna vara jämnställda med dem, som det nu är fråga om att hjälpa. Och även om sådana framställningar framdeles skulle göras kan ju riksdagen i varje särskilt fall pröva, huruvida ett behov föreligger. Och jag vill kraftigt påpeka, att behovet i detta fall är större än i många andra fall.

Herr finansministern ansåg, att det skulle vara kommunernas sak att sörja för förbättrade löneförmåner för ifrågavarande personal. Jag ber att i det avseendet få påpeka att kommunerna måste bidra med en tredjedel av statsbidraget; därutöver kan man icke begära, att stadskommunerna, så skuldsatta som de äro, skola sträcka sig.

Herr Waldén gjorde en erinran, som torde vara berättigad. Han påpekade nämligen, att jag framställt yrkande om, att det begärda beloppet skulle utgå på extra stat för år 1919. Det torde kanske vara riktigast, att det bör gå på tilläggsstaten för innevarande år. Jag ber därför att få ändra mitt yrkande därhän.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Ehuru många av oss skulle vilja rösta för motionen och herr Holmdahls yrkande, så våga vi likväl icke göra detta därför att det ärende, som här föreligger, saknar varje spår av utredning.

Det har påvisats av åtskilliga talare, att lärarinnorna i fråga

*Ang. krigstids-
hjälp åt lärar-
personalen vid
statsunder-
stödda privat-
läroverk.*

(Forts.)

äro i behov av större lönebidrag. Men skulle vi nu i vårt beslut följa herr Holmdahl, så borde vi också handla på samma sätt mot en del andra personer, som äro anställda i statsunderstödda skolor, lärarpersonalen vid folkhögskolor, lantmannaskolor o. d., och vilka äro, tror jag, i ännu större behov av lönebidrag än den här ifrågasatta. Äro herrarna för övrigt beredda att t. ex. biträda de motioner, som äro väckta av herr Holmquist? Det förefaller mig, att om vi bifalla den motion, som behandlas i föreliggande betänkande av det särskilda utskottet, vi skulle ha svårt att avslå den motion, som framställts av herr Holmquist och som behandlas i särskilda utskottets utlåtande nr 12.

Frågan föreligger i ett så outrett skick, att jag icke vågar, huru gärna jag än ville, tillmötesgå lärarinnornas krav, och därför skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till det av herr Holmdahl under överläggningen framställda yrkandet med däri sedermera av honom gjord ändring; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller särskilda utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det av herr Holmdahl under överläggningen framställda yrkandet med däri sedermera av honom gjord ändring.

Voteringen utvisade 125 ja mot 33 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Vid härfpå skedd föredragning av särskilda utskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion angående krigstidstillägg och krigstidshjälp åt distriktsveterinärer m. fl. blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

*Ang. befräm-
jande av
kooperativa
jordbruk.*

Härefter upptogs till behandling andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av herr Ericsons i Funäsdalen m. fl. motion, nr 297, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående befrämjande av kooperativa jordbruk.

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 297, hade herr *Ericson* i Funäsdalen *m. fl.* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhalla om skyndsamt utredning av möjligheten för kooperativa jordbruks bedrivande och lämpligaste sättet för staten att kraftigt stödja sådana jordbruk, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

*Ang. befräm-
jande av
kooperativa
jordbruk.
(Forts.)*

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade:

Herr *Ericson* i Funäsdalen: Herr talman! Det kan tyckas vara synnerligen olämpligt att upptaga en fråga till diskussion vid denna tidpunkt på dagen, men jag kan icke låta detta ärende gå alldeles förbi utan att säga några ord åtminstone till försvar för den ståndpunkt, till vilken vi kommit, som gått fram med ifrågavarande motion, som av utskottet blivit enhälligt avstyrkt.

Vid föregående års riksdag väcktes en liknande motion av herr *Lindhagen*. Vid behandlingen av motionen här i kammaren voro nästan samtliga de talare, som yttrade sig, av den meningen, att understöd till kooperativt jordbruk i någon form borde av staten kunna medgivas. Herr *Lindhagen* hade emellertid gjort ett dubbelt yrkande. Han gjorde nämligen framställning dels om ett visst anslag och dels om en utredning av hela frågan. Jordbruksutskottet fann sig med anledning därav nödsakat att avstyrka motionen, och de talare, som uppträdde, funno sig icke heller föranlåtna gå på ett bifall.

När vi nu i år kommo igen med motionen, uteslöto vi naturligtvis den ena delen av herr *Lindhagens* yrkande i fjol, det nämligen om anslag av medel. Vi ansågo oss därigenom tillfredsställa deras önsksningar, som i fjol tycktes vara sympatiskt stämda för själva tanken, men som till följd av att yrkandet var för vitt ej kunde gå med på detsamma. Vi hade nu hoppats, att det tillfälliga utskottet i år skulle ha kommit till ett något bättre resultat än jordbruksutskottet i fjol. Likväl finna vi även nu ett fullständigt oförstående för denna tanke.

Jag tror dock att denna fråga är en av de många, som vi förr eller senare i alla fall måste lösa på något sätt, och jag skulle vilja uttala den förhoppningen, att när motionen en annan gång kommer igen, som den förmodligen gör, herrarna skola vara villiga att ägna den en liten smula större förståelse än vad som nu kommit den till del.

Vi hava under den tid som gått, sedan denna motion framlades, sett, hur idén kommit fram på skilda håll utom riksdagen. För någon tid sedan lästes i nästan alla stockholmstidningar och även i en del av landsortspressen under rubriken »En uppseendeväckande ansökan hos regeringen» ett omnämmande av, att några jordbruksarbetare ingått med ansökan just om vad motionen här äsyftar, nämligen ett statsunderstöd för kooperativt jordbruk. Efter vad det såg ut i tid-

Ang. befräm-
jande av
kooperativa
jordbruk.

(Forts.)

ningarna skulle bakom denna tanke stå ingen mindre än den mycket välbekante jordbruksaposteln Rösiö.

Jag tror verkligen, att det skulle ha varit skäl för utskottets ledamöter att reflektera på, om det ändå inte ligger något behjärtansvärt i detta projekt. Jag har också hört, att vid folkhögskolan i Brunnsvik denna tanke, sedan motionen framburits, blivit synnerligen uppmärksammas. Jag vill minnas, att det också stått att läsa i tidningarna, att det där bildats en förening just för att arbeta för denna tanke.

Fjölårets jordbruksutskott ansåg sig icke kunna vara med om saken, därför att den kooperativa idén ej ansågs lämplig, när det gällde skötandet av jordbruk. Det tillfälliga utskottet säger ingenting om den saken, men det antyder någonting om motionens erinran om stordriftens företräden i vissa fall framför småbruket. Utskottet yttrar nämligen följande mycket märkvärdiga ord: »Då emellertid motionärerna sedermera framföra frågan om stordriftens eller småbrukets större eller mindre lämplighet och uttala den meningen, att det endast genom kooperativ jordbruksdrift blir möjligt för mindre bemedlade att komma i åtnjutande av stordriftens fördelar, vill utskottet framhålla, att det icke anser sig böra gå närmare in på detta spörsmål.» Jag må verkligen säga, att av hela den motivering utskottet bestått är det nästan det enda bestående, att man icke vill gå med på att resonera om saken. Detta är karakteristiskt. När man kommer till frågor, som man icke förstår genast, så vill man inte alls försöka att förstå dem.

Vi hava ju i vårt land, även i andra länder förresten, under långa tider haft småbruk och storbruk vid sidan av varandra. Vi kunna erkänna, att på senare tiden småbruket har fått en betydlig utveckling framför storbruket. Det är ju helt naturligt att jordbrukare som över huvud taget kanske hava en litet konservativ tankegång, känna detta såsom ett fullkomligt bevis för att småbruket skall vara just den rätta vägen att lösa jordbrukets så mycket omtvistade och svårlösta problem. Jag vill dock erinra om, att det är en faktor, som mer än någon annan bidragit just till detta lyckliga förhållande för den mindre jordbruksdriften, nämligen, att jordbrukaren själv såväl med själ som med arbetskraft, såväl andligt som lekamtligt, varit med i arbetet, under det att vid det stora jordbruket ägaren varit hänvisad till att låta lejda krafter utföra arbetet. Under sådana förhållanden inser man naturligtvis, varför småbruket vunnit ett visst övertag. Det är emellertid icke alldeles säkert, att detta förhållande kommer att fortsätta i framtiden. Jag tycker, att mycket tyder på, att så icke skall bli. Under senare tid hava maskinerna allt mer och mer vunnit insteg även på jordbrukets område. På samma gång maskinen gör sitt inträde, blir den mänskliga arbetskraften mer umbärlig, och man kan inskränka sig till allt mindre och mindre kvantum av mänsklig arbetskraft. Det blir, enligt vad jag kan förstå, så, att vi på detta område få se en utveckling liknande den, som vi förut sett på hantverkets och därmed närstående områden. Maskinen kommer så småningom att svälta ut det lilla jordbruket. Jag tror verk-

ligen icke, att så synnerligen många här i denna kammare vilja taga konsekvenserna av en sådan utveckling. Jag må också säga, att det torde vara skäl i att reflektera över, om vi icke av den kristid, vi nu genomleva, ha fått den uppfattningen, att produktionen måste omläggas för att bli mer effektiv än den hittills varit. Jag tror nästan vi kunna vara överens om, att småbruksvägen knappast är framkomlig, ty det är ju ett faktum, att småbrukaren på sitt lilla jordbruk konsumerar största delen av vad han producerar och att det sålunda blir endast litet över för andra, som också behöva leva på jordbrukets produkter. Däremot kan ett storbruk, inrättat, som jag hoppas att det kommer att bli, efter modernare arbetsmetoder, med utvecklade maskintekniska hjälpmedel, ha stora möjligheter att producera i större utsträckning, större kvantum än vad det för närvarande gör. Jag har då tänkt som så, att när vi nu ha kommit in i en för jordbruket synnerligen gynnsam ställning, där man får ovanligt mycket betalt för jordbrukets produkter, ligger däri den faran, att storkapitalet möjligen kan komma att utnyttja de konjunkturerna för att slå sig på och slå under sig även denna näring. Skola vi däremot kunna ställa någon motvikt, har jag verkligen icke lyckats fundera ut någon annan väg att komma fram än att flera småbrukare slå sig tillsammans och försöka att utnyttja just de möjligheter, som stordriften alldeles självklart måste erbjuda. Jag tycker också det bör ligga i sakens natur, att det icke är någon oförståndig idé, ty småbruket blir ju i själva verket oerhört mycket kostbarare, än vad storbruket egentligen blir. En småbrukare behöver ju i byggnadsväg nästan samma byggnader, som behövs vid ett storbruk. Det blir litet mindre dimensioner, men priset blir jämförelsevis stort i förhållande till den lilla produktionsförmåga småbruket besitter.

Jag kan icke heller se någon fara i att man börjar experimentera på detta område. Det skall villigt erkännas, att det till en början måste bli ett experiment. Men vi ha aldrig kommit fram här i världen utan att experimentera oss fram. Kooperationen på andra områden har också fått uppleva barnaåren, experimentens tid. Den led ju många, många nederlag; de slogs ned och steg upp igen gång på gång. Men för närvarande tror jag icke någon tvivlar på, att den har framtiden för sig.

Jag tycker också, att vi borde kunna medgiva, att man är litet inkonsekvent i vår nuvarande egnahemsrörelse, på vilken vi hoppats så mycket ett tag och vilken vi nu nödgas kanske misstänka icke någonsin kommer att infria de förhoppningar man hyste om densamma. Jag menar, att det är inkonsekvent, att nu kan en enskild jordbrukare få ett egnahemslån ända upp till 6.000 kronor, men om 10 jordbruksarbetare slå sig tillsammans och gemensamt söka ett egnahemslån på 10 gånger så stort belopp så kunna de icke få det. Det skulle ju från statens sida sett icke alls vara någon större risk att bevilja lånet under denna form och låta dessa människor, som äro villiga att försöka experimentera fram ett nytt system, som möjligen skulle kunna leda till ett bättre resultat än det, som vi alla erkänna icke lett till det resultat vi hoppats på, låta dem fortsätta med experi-

*Ang. befräm-
jande av
kooperativa
jordbruk.
(Forts.)*

*Ang. befräm-
jande av
kooperativa
jordbruk.
(Porto.)*

mentet, tills de lyckats. Om också staten därpå skulle göra någon direkt eller indirekt förlust, tycker jag icke det behöver vara något skäl till att icke våga taga ett sådant steg, om man därigenom möjligtvis skulle kunna föra fram frågan något litet.

Jag har nu icke något hopp om att få kammaren att gå med på att antaga motionen, men jag anser mig likväl nödgad yrka bifall till densamma.

Herr Bäckman: Herr talman! Det var en sak i herr Ericsons i Funäsdalen yttrande, som jag skulle kunna taga upp och diskutera en smula med honom om, men jag anser mig icke vara karl till att göra det. Och som tiden är långt framskriden, skall jag icke ägna många minuter åt denna fråga.

Men då herr Ericson påstod, att det icke fanns förståelse för saken inom utskottet, så ber jag att få opponera mig, då jag så innerligen väl känner till, att inom utskottet förefanns en livlig önskan och ett allvarligt uppsåt att komma till ett positivt resultat i denna fråga. Redan från början funno vi emellertid, att vi kanske icke skulle komma till något annat än ett avslagsyrkande, men det var med motvilja, som vi sågo detta, och vi strävade rent av emot det. Och det gjorde vi, därför att en hel del av oss hade erfarenhet utav, att jordbruket har ofantligt mycket att vinna av samverksamhet och redan har vunnit en stor del därigenom, och att Kooperation eller samverksamhet följaktligen borde utvecklas och t. o. m. i rätt stor utsträckning stödjas av staten.

Men vi kunde å andra sidan icke av motionerna — både årets och fjolårets — finna annat än att kärnan i dessa motioner var, att understödet och undersökningen skulle gälla den kooperativa form för jordbruket, där andelsägarna skulle personligen arbeta på jordbruket, och vi ansågo på grund av den erfarenhet vi hade, att redan nu förefinnas åtskilliga möjligheter för dem som så vilja att arbeta kooperativt inom jordbruket och att utan statens hjälp komma åt kooperativa jordbruk. Så är fallet många gånger, när det blir dödsfall i en familj, då ju storbhusets delägare kunna ha alla möjligheter att kunna taga hand om boet och arbeta gemensamt på jordbruket. Men det försökes mycket sällan, och när det försökes, så dröjer det i alla händelser icke mer än ett fåtal år, innan de olika individerna skiljas åt och det blir delning av både jorden och husen. Och de exempel, som anfördes på mera långt gående försök, verkade synnerligen avskräckande på utskottet, då vi icke kunde få reda på ett enda exempel, som hade lyckats. Vi fingo nämligen inom utskottet även uppgift om att man även i det fall, som är anført som exempel i motionen, skulle ha misslyckats. Jag har nu sedan fått den upplysningen, att det dock är ett misstag. Men inom utskottet hade vi i alla händelser som sagt den uppgiften. Och det gavs många exempel, där det varit verkligt gynnsamma omständigheter för individerna att starta kooperativt jordbruk, men där det icke hade gått året ut ens, innan företaget var över ända. Det berodde enligt vår erfarenhet därpå, att för att man skall kunna driva kooperativt jordbruk i denna

form med personligt arbete på jorden, fordras det sådana personliga egenskaper hos delägarna, att det skulle vara en ren slump, om det skulle komma tillsammans ett flertal t. ex. fem eller sex personer med de personliga egenskaperna. Det behövs icke mer än att en eller två sakna dem, för att företaget icke skall kunna lyckas.

*Ang. befräm-
jande av
kooperativa
jordbruk.
(Forts.)*

När utskottet således var fullkomligt övertygat om att ett försök att stödja en sådan Kooperation, denna yttersta, denna mest utvecklade Kooperation, ovillkorligen skulle föra till ett misslyckande, så kunde utskottet icke gå med på att föreslå en utredning av frågan, utan måste hemställa om avslag å motionen. Det tror jag utskottet kan vidhålla fortfarande, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8.

Slutligen föredrogs andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av herr Leanders motion, nr 7, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utfärdande av enhetliga bestämmelser i fråga om uttaxeringen av prästerskapets avlöning; och anförde därvid

*Ang. uttaxe-
ringen av
prästerskapets
avlöning.*

Herr Leander: Herr talman! Blott ett par ord.

Utskottet medgiver, att de av mig i motionen påpekade ojämnheterna för att icke säga oegentligheterna i fråga om uttaxeringen av prästerskapets löner verkligen existera, men utskottet förmenar, att undanrödandet av dessa oegentligheter undandraget sig statsmakternas beslutanderätt. Det är, anser utskottet, en sak som måste uppgöras mellan prästen och församlingen. Jag tillåter mig dock hysa en annan uppfattning. Då kyrkan är en statskyrka, så äger ju staten att besluta lagar för kyrkan. Riksdagen äger också att bestämma storleken av prästernas löner och sättet för deras utgående. Därför hade nog motionen kunnat tillstyrkas, då det endast var fråga om en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Nu får man i allt fall hoppas, att i mån som de gamla konventionerna utgå, skola dessa oegentligheter försvinna, och jag vill tro, att min motion ändå gjort någon nytta, därigenom att saken blivit föremål för uppmärksamhet.

Jag skall icke tillåta mig, herr talman, att göra något yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 4 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1919 fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till lantförsvarsdepartementet;

nr 4 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1918 fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till lantförsvarsdepartementet; och

nr 26, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande Kungl. Maj:ts under sjunde huvudtiteln av statsverkspropositionen för år 1919 och propositionen om tilläggsstat för år 1918 gjorda framställningar om förhöjda understöd till Göteborgs handelsinstitut och Stockholms handelsgymnasium;

bevillningsutskottets memorial och betänkanden:

nr 19, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckt motion angående ändring i 23 § 1 mom. i förordningen om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering;

nr 20, i anledning av väckt motion om tullfrihet för malen och omalen spannmål; och

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss nedsättning av sockerskatten; samt

lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en hela riket omfattande vanhävdslag;

nr 22, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående dels utredning rörande omfattningen av bolags jordförvärv inom Dalsland m. m., dels återupptagande av den avbrutna undersökningen rörande bolags jordförvärv och enskilda personers större jordinnehav i mellersta och södra delarna av riket m. m., dels ock inskränkning i aktiebolags rätt att besitta och förvärva jordegendom;

nr 23, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående dels utredning och förslag rörande tvångsarrendering av odlingsbar mark och i lägervall liggande odlad jord, dels ock angående åtgärder för vanhävdad jords brukning;

nr 24, i anledning av väckt motion med förslag, att lagen om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarna må bliva gällande jämväl för Värmlands län;

nr 25, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om ävägbringande av en social arrendelagstiftning;

nr 26, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen med begäran om utarbetande och framläggande av förslag till lagstiftning i syfte att förbättra hemarbetarnas förhållanden;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om sjöfynd ävensom en i ämnet väckt motion; och

nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av strafflagen m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av

§ 10 och § 12 mom. 1 i värnpliktslagen den 17 september 1914, dels ock Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr		under 8 dagar fr. o. m. den 15 mars,	
Sköld		2	14
Olsson i Norrhyttan	»	6	16
Fast	»	6	16
Svanberg	»	7	15
Berg i Munkfors	»	5	16
Leo	»	3	16
Törnkvist	»	5	16
Nilsson i Kristianstad	»	8	14
Mossberg	»	8	14
Svensson i Långelanda	»	2	14
Ljungkvist	»	5	16
Bengtsson	»	5	16
Lövgren i Nyborg	»	7	15
Norman	»	5	16
Berglund	»	4	15
Lindley	»	4	15
Sävström	»		

och

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11,32 e. m.

In fidem
Per Cronvall.